

vakblad voor
informatieprofessionals

Een kleine kroniek

Erotica uit de kast

Lust voor boeken

Een rasverzamelaar
spreekt

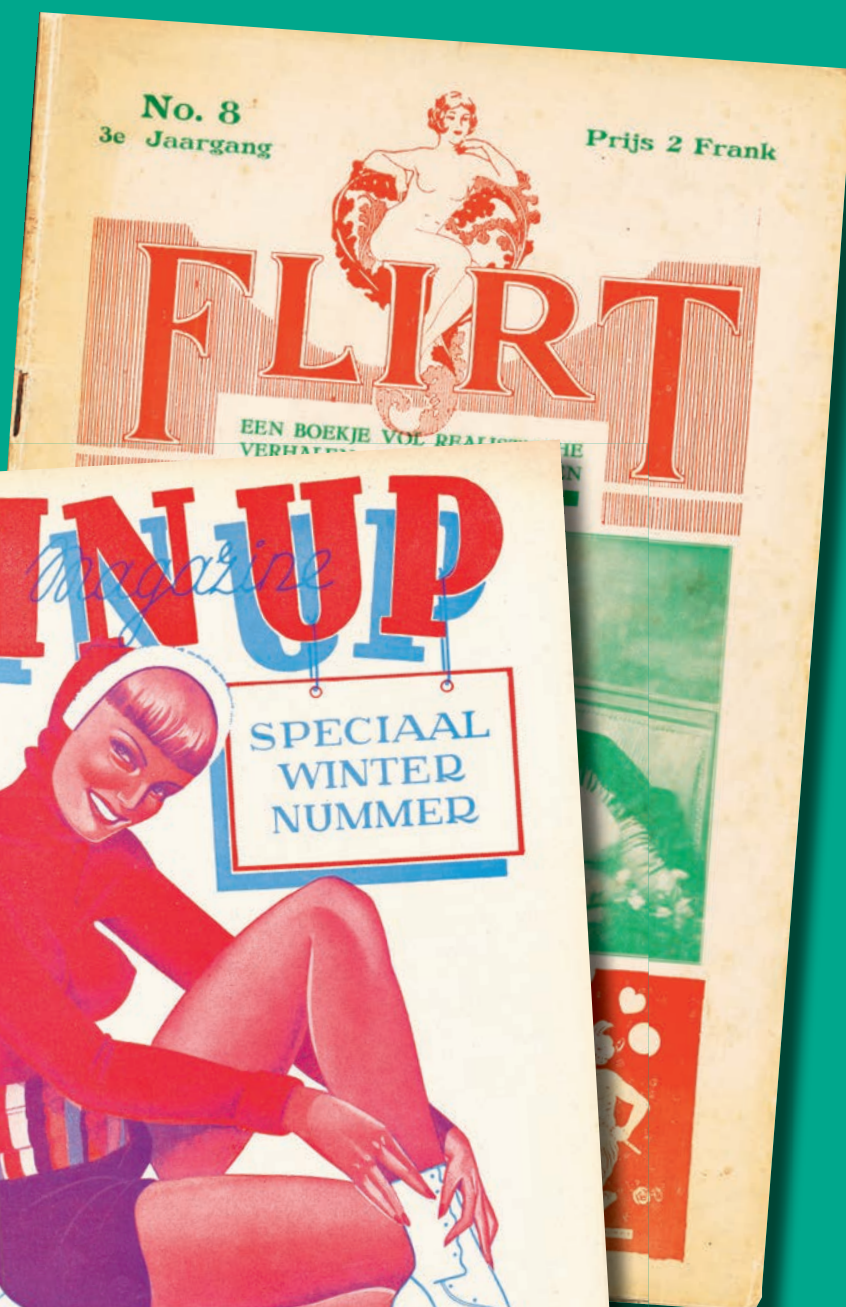
Webarchive of innocence

Pleidooi voor meer
collectiedrift

Vrouwen met baarden

Webarcheologisch verslag
uit De Digitale Stad

2018 | 02

PIKANTERIEËN
IN BIEB
EN ARCHIEF

(pag. 15)

COLOFON

IP is samen met Informatie-Professional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (22ste jaargang) van Uitgeverij IP Charlotte van Pallandtlaan 18 2772 TR Voorburg tel. 06-44 09 19 85 www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18, 2772 TR Voorburg, tel. 06-44 09 19 85, e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie

Maarten Brinkerink, Wilbert Helmus, Frank Huysmans, Dafne Jansen, Vincent M.A. Janssen, Alice de Jong, Evelien de Jonge, Andrea Langendoen, Leen Liefsoens, Edwin Mijnsbergen, Ronald de Nijs (eindredacteur), Matthijs van Otegem, Vincent Robijn, Eric Sieverts, Sjors de Valk en Daniël de Vette.

vormgeving

Eric van den Berg, egfvdberg@upcmail.nl, Tom van Staveren, graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Peter de Bode, Niels Brügger, Jos Damen, Tjarda de Haan, Robert Jansma, Ton de Kruyff, Arno Kuipers, Ian Milligan, Lammert Zwaagstra, Raymond Snijders, Jeroen Sondervan en Kees Teszelszky.

abbonementen

Voor abonnementsprijzen en andere informatie zie InformatieProfessional.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren in blad of op de site: Rajin Roopram, e-mail rajin.roopram@kbenp.nl, tel. 06-15201724.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen.

INHOUD

08 Third places

Openbare bibliotheken zijn volgens architect Aat Vos uitgelezen *third places*: plekken waar de 21ste-eeuw, naast 'thuis' en 'werk', steeds meer tijd doorbrengt.

Andrea Langendoen

12 Hightech oplossingen voor wereldproblemen

Ook dit jaar verraste het *World Economic Forum 2018* met innovatieve oplossingen voor wereldproblematieken. Met een belangrijke rol voor informatie-professionals én vrouwen.

Vincent M.A. Janssen

RUBRIEKEN

04 Foto van de maand
Toekomst-carrières

06 IPlingo
Deepfakes

14 Wisselcolumn
Het leed dat vrijwilliger heet

33 Lifehacking
Lights! Autocue! Action!

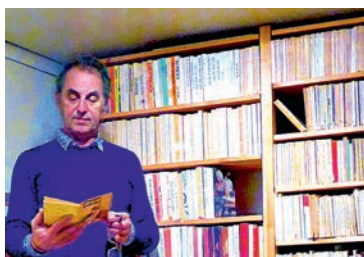

15

Kleine kroniek van vieze boekjes

Grote bibliotheken hadden hun collectie erotica en pornografie opgeborgen in 'de Hel'. Een selectie van dit soort materiaal is straks te zien op de expositie *Porno op papier*.

Arno Kuipers

20

Een rasverzamelaar spreekt

Bert Sliggers vertelt over zijn verzameling erotica en de aankoop van het Nederlandse collectiedeel ervan door de Koninklijke Bibliotheek.

Ronald de Nijs

24

Webarchive of innocence

Als het gaat om pikant webmateriaal houden bibliotheken en archieven er een uiterst voorzichtig collectiebeleid op na. Hoog tijd voor verandering.

Kees Teszelszky

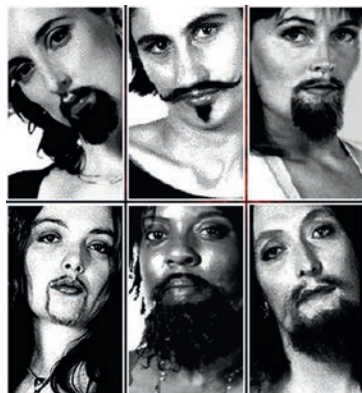

29

Vrouwen met baarden

Onlangs is De Digitale Stad (1994), een schatkamer met digitaal erfgoed, 'opgegraven' en duurzaam opgeslagen. Een webarcheologisch verslag.

Tjarda de Haan en Robert Jansma

AWKWARD

In de aanloop naar de productie bracht ik het onderwerp van deze IP-special ter sprake aan de eettafel. Mijn gezelschap viel stil. Kort tevoren hadden we aan diezelfde eettafel nog vurig gediscussieerd over nieuwsonderwerpen die ik hier gemakshalve even buiten beschouwing laat. Maar over porno hadden mijn woordenrijke vrienden plotseling niets te zeggen. De ontwijkende blikken bewezen dat het taboe op dit onderwerp *alive and kicking* is.

Die stilte vind je ook in het informatieveld. Bij grote bibliotheken werden pornografische werken vaak weggemoffeld in gesloten afdelingen, veelzeggend 'de Hel' genoemd. Dat loopt nu ten einde – althans voor de KB. Met haar medewerking aan de

Vincent M.A. Janssen

REDACTIONEEL

expositie *Porno op papier* in Museum Meermanno toont de KB zich van een heel andere kant (p. 15). Niet alleen pikante werken uit de huidige verzameling gaan de museumvitrines in, de KB toont ook nieuwe aanwinsten op dit gebied. Met de aankoop van de Collectie Sliggers (p. 20) – een grote verzameling Nederlandse erotica – laat de bibliotheek zien dat zij het thema serieus neemt. Want deze werken behoren wel degelijk tot de Nederlandse boek- en cultuurgeschiedenis, zegt collectiespecialist Arno Kuipers.

Van conservator Kees Teszelszky mag ook de *digitale* erotica beter gecollectieerd worden: 'Het wordt misschien tijd dat de KB weer figuurlijk uit de boekenkast komt en letterlijk opnieuw het Nederlandse erotische webdomein gaat verkennen op zoek naar hoogtepunten uit ons scabreuze digitale verleden'.

Het taboe op dit materiaal is lang genoeg een rem geweest op een actief bewaarbeleid. Door pornografie als onderwerp te erkennen in onze collecties – en daarmee ons collectief geheugen – kunnen bibliotheken en archieven een stap voorwaarts zetten. Hoe ongemakkelijk we er ons soms ook bij voelen, Nederlandse erotica maakt nu eenmaal deel uit van onze historie. Zowel op papier als op een digitaal scherm. Vandaar dat we bij IP hebben besloten om deze collecties voor een keer in de spotlight te zetten. En met een beetje geluk maken deze nieuwe ontwikkelingen in het veld – en deze special – (tafel)gesprekken over dit onderwerp op den duur een tikkeltje minder *awkward*.

36

Standplaats Londen

Let's get digital

37

Tof en sof

Vertalen in je oortje

38

Juridische kwesties

Copy paste in cyberboek

39

Column

Wie niet leest is ziende blind

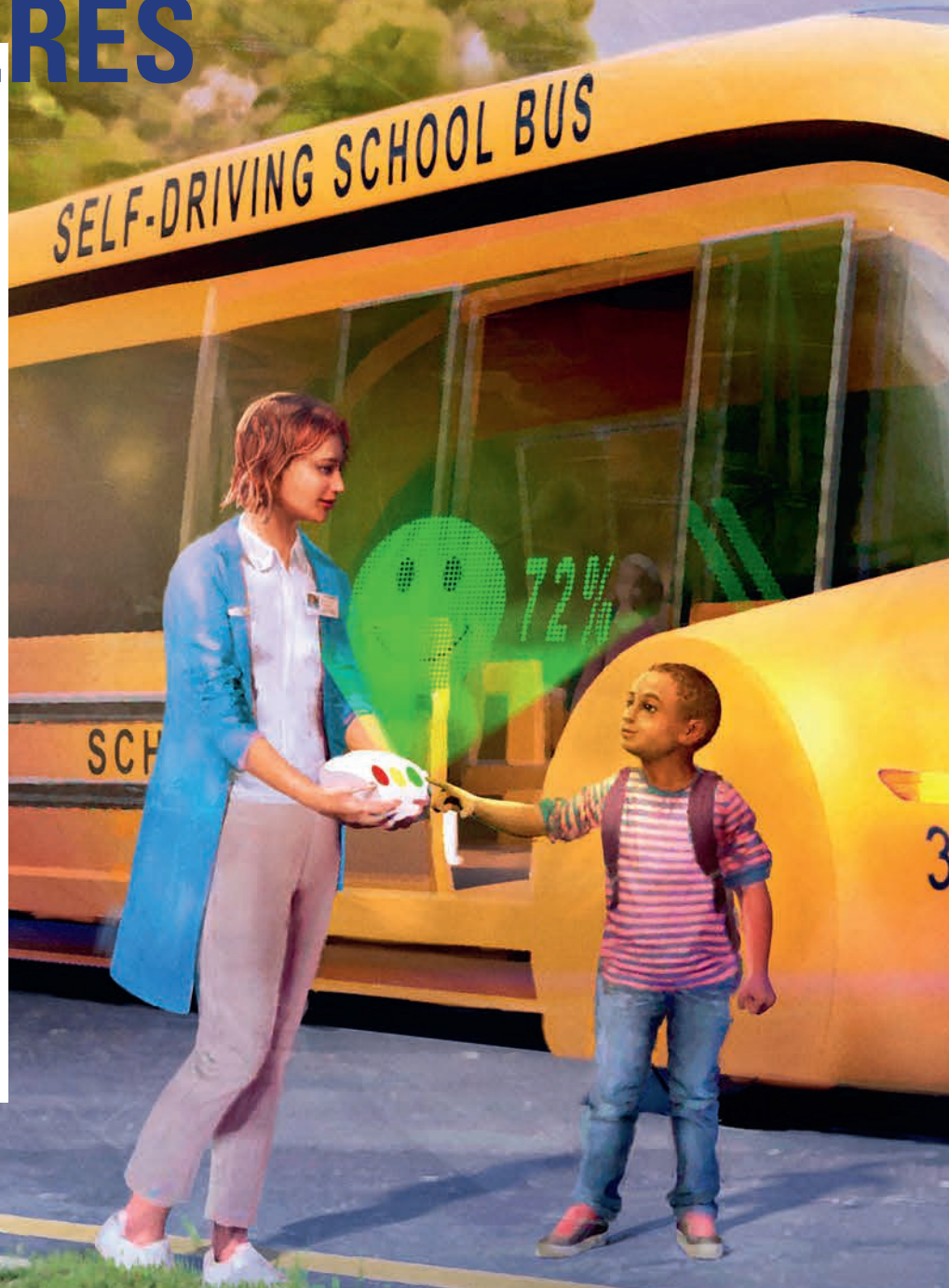
TOEKOMST- CARRIÈRES

65 procent van de kinderen die vandaag de dag in de klaslokalen zitten, zal straks

een baan krijgen die nu nog niet bestaat. Althans, dat verwachten experts die bijeenkwamen op het World Economic Forum afgelopen januari (zie ook pagina 12). De Saoedische Prince Mohammed bin Salman bin Abdulaziz Foundation, die zich richt op jongeren in ontwikkelingsgebieden, liet daarom de banen van de toekomst illustreren door het internationale digital agency AKQA. De ontwerpers hebben vervolgens hun fantasie de vrije loop laten gaan en kwamen met een reeks prachtige concept art van toekomstige carrièrepaden.

Een *blockchain banking engineer*, een *national identity conservationist* en de *remote robotic surgeon* zijn volgens AKQA in 2030 mogelijke functietitels. En zelfs voor ethici is er plek in een wereld vol hightech; op deze foto van de maand zien we namelijk een *public technology ethicist*. Als het aan de ontwerpers ligt, hoeven we ons niet te verbazen als er over een decennium ambtenaren komen die op straat ter plekke de impact van nieuwe technologieën op de samenleving testen. <

Beeld: © Florian de Gesincourt, commissioned by AKQA

75

SCHOOL BUS

Public Technology Ethicist, 2030
As inspired by In Technology We Trust? Panel
World Economic Forum 2018

Foto: Gerbert Toes

Barbara van den Bogaard

DOCUMENTAIRE *TOEGANG!* KRITISCH OVER INFORMATIESAMENLEVING

Op 13 maart gaat *TOEGANG!* van filmmaakster Barbara van den Bogaard in première. Na *Alles is Informatie* (2015) is dit de tweede documentaire die ze maakt voor de SOD.

Bij het maken van *Alles is Informatie* ging het al door haar hoofd: het onderwerp 'informatie' is interessant voor een veel bredere doelgroep dan alleen informatieprofessionals. Een bezoeker bevestigde dat tijdens de première van deze documentaire in maart 2015: zou Barbara van den Bogaard ook een film voor de eindgebruiker kunnen maken? Die kans kreeg de filmmaakster van de SOD / KNVI. Het eindresultaat noemt ze een 'vrije opdrachtfilm, uniek in zijn soort'. 'Ik heb veel met Eric Kokke van de SOD gesproken over de inhoud, maar verder kon ik de documentaire naar eigen goeddunken maken.'

Bij *TOEGANG!* staat de invloed van informatie op de (informatie) samenleving centraal. Wat zijn de gevolgen van de steeds verdergaande digitalisering op het kunnen beheren van informatie? Wie is er 'in control'? En wat betekent dat voor de Nederlandse overheid, bedrijven en de rol van de Informatieprofessional?

Net zoals bij *Alles is Informatie* is het Barbara van den Bogaard gelukt om boeiende denkers en doeners aan de documentaire te verbinden, zoals datajournalist Dimitri Tokmetzis, rijksarchivaris Marens Engelhard, WAAG Society-

directeur Marleen Stikker en schrijver Maxim Februari. Zij belichten elk de problematiek van *TOEGANG!* vanuit hun eigen specialisme.

Een treffend voorbeeld geeft Marleen Stikker in de film. Mensen die bijvoorbeeld een erfelijke ziekte in de familie hebben, kunnen een stukje van hun DNA naar een commercieel bedrijf sturen. Zo komen ze erachter of ze die erfelijke ziekte met zich 'meedragen'. Dat klinkt als een mooi initiatief, maar Stikker uit in *TOEGANG!* haar grote zorgen over dit soort bedrijven. Ze kunnen namelijk een databank opbouwen, zonder dat de overheid hier controle over heeft. Stikker vindt dat de politiek zich hier bewust van moet zijn.

Dit is geen vrolijk stemmend voorbeeld, erkent Van den Bogaard. 'Maar ik heb dan ook geen feelgoodfilm gemaakt. Toch is de documentaire over het algemeen positief. Ik heb vele mensen gesproken die in principe juist heel erg de wereld willen omarmen en de kansen ervan zien – maar ze zijn wel kritisch.'

Je kunt je gratis aanmelden voor de première van *TOEGANG!* op 13 maart in het Louise Hartloopercomplex (Utrecht). Ga naar tinyurl.com/y6v6g9ns. <

Edwin Mijsbergen

Redacteur van IP en freelance informatiespecialist

Deepfakes

Als Nederlandse dagbladen aandacht besteden aan internationale internetverschijnselen, kun je er gif op innemen dat het gaat om verschijnselen met veel impact. Op 3 februari schreef Bard van de Weijer in *de Volkskrant* over 'Deepfakes', in het artikel 'Iedereen bloot'. In de eerste alinea legde hij meteen even uit wat deepfakes zijn: 'Deepfakes zijn videofilmpjes waarbij het hoofd van een willekeurig, maar liefst beroemd mens wordt geplakt op het lijf van een willekeurige pornoster. Dit bestond al met foto's en nu kan het dus ook met video. Dankzij kunstmatige intelligentie, oftewel AI, oftewel deep learning – u begrijpt de naam.' Artificial Intelligence (AI) en deep learning zijn geen echte synoniemen. In het online artikel 'Wat is (het verschil tussen) Artificial Intelligence, Machine Learning en Deep Learning?' legt consultant Huub van den Broek uit dat AI erop is gericht functies van intelligentie te ontwikkelen buiten het menselijke brein, dat Machine Learning een manier is om AI te bereiken en dat Deep Learning, ook bekend als diep gestructureerd leren of hiërarchisch leren,

deel uitmaakt van de bredere familie van Machine Learning-methoden.

De kans bestaat inderdaad dat het begrip Deepfakes indirect is afgeleid van het begrip Deep Learning, maar waarschijnlijk is de enige die dat zeker weet de persoon die het verschijnsel zijn naam echt gaf. Een gebruiker van de populaire website Reddit noemt zichzelf daar Deepfakes. Hij lanceerde in november 2017 de zogenoemde subreddit, /r/deepfakes, om digitaal bewerkte video's van beroemdheden te delen.

Die subreddit is inmiddels geblokkeerd door Reddit en ook media als Twitter en zelfs pornosite Pornhub hebben deepfakes in de ban gedaan. Maar het hek is van de dam. Met de tool FakeApp kan iedereen dit soort filmpjes in een handomdraai maken. Ik heb niet de moeite genomen om het zelf uit te proberen, maar gezien de overvloed aan zelfgemaakte deepfakes op het web twijfel ik niet aan de mogelijkheden van die software. Ik vraag mezelf vooral af in hoeverre de techniek ook elders al wordt ingezet. Met deepfakes wordt fake news immers ook een peulenschil. <

GO opleidingen

Cursusagenda maart-april 2018

22/03 PRIVACY & DIGITAAL GEGEVENSBEHEER

22/03 ZOEKEN VAN BEELD & GELUID

29/03 LEERGANG INFORMATIEMANAGEMENT **GAAT ZEKER DOOR**

29/03 INFORMATIEADVISEUR **GAAT ZEKER DOOR**

29/03 ADVIESVAARDIGHEDEN **GAAT ZEKER DOOR**

03/04 COMMUNICEREN, INSTRUEREN EN PRESENTEREN **GAAT ZEKER DOOR**

03/04 JEUGDBIBLIOTHEEKWERK & LEESBEVORDERING

06/04 INSTRUCTIEVAARDIGHEDEN

10/04 GO MEDIACOACH: DIDACTIEK **GAAT ZEKER DOOR**

13/04 AUTEURSRECHT

19/04 BUSINESS CASE MANAGEMENT **GAAT ZEKER DOOR**

Meer informatie:
goopleidingen.nl/agenda
of 070-3512380

AAT VOS: 'EEN BIBLIOTHEEK DIE ALLEEN NOG INZET OP HET BOEK, GRAAFT HAAR EIGEN GRAF'

Third places nemen een steeds belangrijkere plek in ons dagelijks leven, zegt architect en creative guide Aat Vos. Het zijn de plekken waar de eenentwintigste-eeuwer, naast 'thuis' en 'werk', steeds meer tijd doorbrengt. Om te werken (met laptop en een latte), te lezen of om vrienden te ontmoeten. Openbare bibliotheken zijn volgens Vos de uitgelezen third places.

Andrea Langendoen
Redacteur van IP en
programmacoördinator Huis van
het Boek voor de KB

Samen met architect Liesbeth van der Pol was Aat Vos verantwoordelijk voor de herinrichting van DOK Delft, dat in 2008 werd verkozen tot 'beste bibliotheek' van Nederland. De afgelopen twintig jaar heeft Vos talloze bibliotheken in binnen- en buitenland nieuw leven ingeblazen.

Begin dit jaar opende de Deichman Stovner-bibliotheek, een nieuw filiaal van de openbare bibliotheek van Oslo, een co-creatie tussen Aat Vos (design concept, strategie, creative direction) en Artisan Tech (productie en ontwikkeling). Een spectaculaire ruimte die de bezoeker het gevoel geeft in een bos te lopen: vol takkenhagen, tafels waar boomstammen uit lijken te groeien en manshoge vogelnesten om in 'weg te duiken'. De bibliotheek is ingericht met een mix van oud en nieuw, waarbij Vos en zijn team veel bestaande materialen, zoals boomstammen en negentiende-eeuwse gietijzeren fabriekskozijnen, hergebruikten.

IP sprak met Aat Vos over zijn visie op de rol van bibliotheken als *third place*.

U werkt veel samen met bibliotheken. Waarom heeft u daarvoor gekozen?

'Ik ben ervan overtuigd dat juist bibliotheken een krachtig middel zijn om mensen en samenlevingen te activeren, aan te zetten om samen te werken. Bibliotheken horen bij de plekken waar de drempel laag is, waar mensen makkelijk alleen naartoe gaan.'

Aat Vos

— 'Publieke voorzieningen werken het beste als mensen ze als het ware kunnen aantrekken, als een jas' —

'Een bibliotheek die alleen nog inzet op het boek graaft haar eigen graf. Met een maatschappelijk relevant programma op lokaal niveau blijf je relevant. Zeker als bibliotheken onderdeel gaan uitmaken van andere voorzieningen, ook commerciële initiatieven (in combinatie met theaters of filmhuizen bijvoorbeeld). Bij een convenant tussen

private en publieke partijen heb je *the best of both worlds*.'

'We zitten in een tijd van schuivende panelen, veranderende paradigma's over wat bibliotheken zijn. Bibliotheken kunnen een steeds belangrijkere verbindende rol spelen in onze maatschappij.'

Hoe belangrijk zijn bibliotheken in het realiseren van third places?

'Onze samenleving raakt steeds voller met die *third places*. Daardoor wordt er ook een groter beroep gedaan op het publieke domein. Een bedrijf als Starbucks speelt daar slim op in, maar je betaalt er wel bijna vijf euro voor een kop koffie. Juist bibliotheken kunnen daar vanuit hun oorsprong (gelijke toegang tot kennis en informatie, het bevorderen van gelijke kansen voor iedereen) een belangrijke rol in spelen.'

'Voor bibliotheken is het eigenlijk een "nobrainer" om die rol te pakken. De wereld buiten de bibliotheek wordt steeds huiselijker, als de bibliotheek blijft stilstaan loop je het risico op een versnelde *exclusie* van de gebruikers – die voelen dat ze niet meer de moeite waard zijn om in te investeren. Zo ontstaat een versnelling in de maatschappelijke tweedeling die op dit moment toch al plaatsvindt.'

Wat zijn de voorwaarden voor een bibliotheek om als een goede third place te fungeren?

'Je kunt niet functioneren zonder goede programmering. Het gaat niet alleen om de content die je

aanbiedt, maar om de context daarbij. Daarbij moet je goed gebruik maken van public intelligence, onderzoek doen naar wat er speelt onder de gebruikers en in de omgeving.'

'Je ziet dat bibliotheken steeds meer van een huis van media naar een huis als medium gaan, waarbij de consument steeds vaker actief deelneemt en bijdraagt aan de programmering. Bibliotheken moeten de faciliteiten voor activiteiten beschikbaar stellen in plaats van zelf alles te programmeren. De directeur van de Deichman Stovner-bibliotheek in Oslo wilde bijvoorbeeld een groot podium in zijn nieuwe gebouw, dat bezoekers zelf konden gebruiken. Ik was daar zelf in eerste instantie sceptisch over, maar op dit moment vindt er bijna iedere dag wel iets plaats, dat door bezoekers zelf is geprogrammeerd. En het enige wat de bibliotheek hoeft te weten, is wie er wat gaat doen en wat het onderwerp is.'

De nieuwe Deichman Stovner-bibliotheek wordt aangekondigd als een 'duurzame publieke plek'. Welke rol speelt duurzaamheid in uw werk?

'Hoe meer gebruik wordt gemaakt van duurzaam materiaal hoe beter. In het algemeen lukt dat ook goed, ik gebruik het liefst veel gerecycled materiaal. De vintage mode van het moment helpt natuurlijk ook mee. Het is heel erg voor de hand liggend, maar soms kun je niet altijd zo werken. Het ligt erg aan de aanbestedende dienst; soms zijn de voorwaarden zo strikt dat je alleen kunt werken met gekeurd en dus nieuw materiaal.'

U werkt vooral met bestaande, veelal verwaarloosde en vergeten publieke ruimtes. Wat is de aantrekkingskracht van deze gebouwen?

'Ik kom veel gebouwen in het publieke domein tegen waar de afgelopen decennia niets aan is

DEBAT OVER BIBLIOTHEEK ALS PUBLIEKE HUISKAMER

Tijdens het Nationale Bibliotheekcongres op 20 maart gaat Aat Vos samen met Roxane van Acker, directeur Bibliotheek Zuid-Kennemerland, en Bas Pietersen, directeur van The Alignment House, in debat over de rol van de bibliotheek als publieke huiskamer. Voor wie is die huiskamer eigenlijk en wat gebeurt er? Hoe kan de bibliotheek zich meer als 'kracht kern' manifesteren?

Het Nationaal Bibliotheekcongres vindt plaats in Theater De Campanje in Den Helder en heeft als thema *Bricks, bits & books. Bouwen aan de Bibliotheek van overmorgen*. Aanmelden kan via www.hetnationalebibliotheekcongres.nl.

Sfeerbeelden van de Deichman Stovner-bibliotheek in Oslo

gedaan. Ik word geraakt door de enorme potentie van die gebouwen. Het is de kunst om met een gelimiteerd budget daar weer iets van te maken. Publieke voorzieningen (en dan bedoel ik niet alleen bibliotheken, maar ook jeugdclubs, theaters et cetera) werken het beste als mensen ze als het ware kunnen aantrekken, als een jas. Hoe dichter zo'n ruimte komt bij de persoonlijke belevenis, hoe makkelijker je je ermee kunt identificeren en hoe makkelijker ze zijn te deinstitutionaliseren. Dat is een belangrijke voorwaarde, die je moet inzetten.'

Foto's: Marco Heyda

BOOST VOOR OPEN ACCESS MET LANDELIJK DEPONEERBELEID

De weg naar 100% open access is vooralsnog weerbarstig. De VSNU (Vereniging van Universiteiten) publiceerde begin maart de 'roadmap voor open access naar 2020'. Met welke voorstellen wil zij dit doel bereiken?

Jeroen Sondervan
Open Access Publishing
Consultant bij Utrecht
Universiteitsbibliotheek

Eerst wat cijfers. In 2015 hebben de Nederlandse universiteiten een eerste meting gedaan naar de hoeveelheid open access-artikelen. Dit gebeurde op basis van een beleidskader, opgesteld door de VSNU. Voor het publicatiejaar 2016 is hier voor het eerst een landelijk gemiddelde van 42 procent voor alle instellingen uitgerold. Anders gezegd: van alle artikelen die wetenschappers aan Nederlandse universiteiten in 2016 publiceerden, is twee vijfde vrij beschikbaar.

Dat klinkt mooi. Hoewel, met 'nog maar' drie jaar in het vooruitzicht is er nog een lange weg te gaan om in 2020 op 100% open access uit komen. Ondanks dat een vijftal universiteiten (Rotterdam, Eindhoven, Delft, Tilburg en Groningen) de afgelopen jaren al een deponeringsplicht heeft ingesteld. En ondanks de verschillende deals met grote uitgeverijen. Overigens is de verwachting dat met deze deals sowieso geen 100% open access kan worden bereikt. Daarvoor is het publicatielandschap nu eenmaal te divers en internationaal; bovendien zijn er te veel uitgeverijen om afspraken mee te maken.

Roadmap

Dit maakt nieuwsgierig naar de vraag hoe de VSNU met haar 'roadmap voor open access naar 2020' hier meer beweging in wil krijgen. Met twee voorstellen borduurt de VSNU voort op de reeds ingezette koers van open access-deals met uitgeverijen en het zoeken van samenwerking met andere EU-lidstaten. Twee andere voorstellen zijn nieuw en de moeite waard om hier tegen het licht te houden.

Landelijk beleid

Eind 2016 heeft de VSNU al een voorzet gegeven om met alle universiteiten tot een landelijk beleid te komen en daar wordt in de roadmap nu krachtig op inge-

zet. Het voorstel is om in de komende drie jaar een landelijk deponerbeleid voor artikelen in een institutioneel repository in te voeren. Dit is een mooie aanvulling op de huidige open access-deals en hopelijk ook een krachtig instrument om het cijfer op te krikken naar 100%.

Amendement van Taverne

Hoewel de mogelijkheid voor het zelf deponeren van artikelen al geruime tijd bestaat, heeft dit nooit een grote vlucht genomen. Om een landelijk deponerbeleid meer slagkracht te geven, wordt nu het amendement van Taverne ingezet. Dat is een wetwijziging uit 2016 in de bestaande auteurswet. Deze aanpassing stelt auteurs beter in staat artikelen na een bepaalde periode op te slaan in een archief, waardoor ze vrijelijk kunnen worden gedeeld.

De VSNU bereidt samen met de instellingen een pilot voor om aan dit recht handen en voeten te geven. Individuele auteurs hebben hier tot nu toe nauwelijks tot geen gebruik van gemaakt, omdat het mogelijk induist tegen embargo's van uitgeverijen. Door als instellingen gezamenlijk op te trekken en zich achter de onderzoekers te scharen, zou hier verandering in kunnen komen.

samenwerking EU

Samenwerking

Tot slot wil de VSNU gaan samenwerken met nieuwe, vaak non-profit en open source publicatieplatformen, zoals Open Library of Humanities (OLH) en SciPost. Dergelijke platformen zijn vaak door academici zelf opgericht en hebben veelal een institutionele inbedding. Door samenwerking met deze partners hoopt de VSNU haar afhankelijkheid van de bestaande uitgeverijen te verminderen en zo onderhandelingsposities van universiteiten sterker te maken.

OA-deals

SciPost

OLH

deponerbeleid

Q&A MET RUBEN VERBORGH

Ruben Verborgh, professor aan de Universiteit Gent, is al de tweede Belgische keynotespreker op de VOGIN-IP-lezing. Ruben gaat het op 28 maart over blockchain hebben. IP stelde hem daar een paar vragen over.

→ Bekijk het complete programma van de VOGIN-IP-lezing op 28 maart op vogin-ip-lezing.net.

Je waarschuwt dat blockchain ineens een hype is die overal bij betrokken wordt, of het nu zinnig is of niet. Maar je geeft ook aan dat in het domein van de informatieprofessional toepassingen mogelijk zijn. Wat zijn in het algemeen voorwaarden waaronder een blockchain-oplossing zinnig is?

‘Het hoofddoel van blockchain is om bindende akkoorden vast te leggen tussen meerdere partijen, zonder dat daarvoor vertrouwen nodig is in elkaar of in een centrale speler. We noemen dit gedistribueerde consensus. Het omgekeerde geldt echter ook: als partijen elkaar wel vertrouwen, of als ze al een centrale plek erkennen, dan hebben we wellicht geen blockchain nodig – zeker niet als er geen consensus nodig is. Bijvoorbeeld, als jij me een officieel bericht wilt sturen, kan je dit gewoon digitaal handtekenen, zonder blockchain.’

‘Belangrijke randvoorwaarden voor zinnig gebruik zijn dus:

meerdere partijen, afwezigheid van vertrouwen of autoriteit, en de noodzaak om tot een gezamenlijke waarheid te komen.’

In je keynote ga je het hebben over de toepassing van blockchain voor linked data. Wat maakt dat het daar dan wel zinnig kan zijn?

‘Linked data is inherent ook gedistribueerd: elk stukje data kan op een andere plek staan. Blockchain kan dan nuttig zijn om vertrouwen te creëren in zo’n gedecentraliseerd netwerk van data. Omgekeerd kan linked data ook helpen met de beschrijving van data en afspraken binnen een blockchain, of met de interoperabiliteit tussen verschillende soorten blockchains. Dat klinkt nog wat ingewikkeld, maar in mijn lezing zal ik dat verder uitlegen.’

Je hebt intussen ook een relatie gelegd met recente ideeën van jezelf en van Herbert Van de Sompel voor

volledig gedecentraliseerde systemen. Bijvoorbeeld een systeem van persoonlijke ‘datapods’ waar ieder zijn eigen gegevens, publicaties, meningen et cetera in kan stoppen.* Kun je hier al uitleggen wat dat met elkaar te maken heeft?

‘Het web is op enkele jaren tijd sterk gecentraliseerd geraakt: steeds meer data komt in steeds minder verschillende platformen terecht, zoals bijvoorbeeld in Facebook. Langs de ene kant maakt zo iets een hele waaier aan intelligente services over die data mogelijk. Langs de andere kant zijn we zelf geen eigenaar van die intelligentie, en geven we bovendien ook de controle over onze data op. We kunnen ons dus de vraag stellen of dit een rechtvaardige prijs is.’

‘Het idee achter persoonlijke datapods is dat we elk stukje data dat we genereren, in onze eigen opslagplek stoppen. Die bevat niet alleen data en metadata over onszelf en onze activiteiten, maar ook alle interacties met andere informatie. Als ik bijvoorbeeld een commentaar schrijf bij tekst in iemand anders datapod, dan wordt dat commentaar bij mij opgeslagen en krijgt die ander bericht daarvan. De grote uitdaging is om toch een soortgelijke gebruikerservaring te bieden als in een gecentraliseerd systeem, ook al zitten deze stukjes data niet meer in één zo’n centraal platform. Voor de uitwisseling en verwerking van gegevens kunnen blockchains dan vertrouwensverbanden opzetten tussen verschillende persoonlijke datapods, onder meer als garantie voor de betrouwbaarheid en authenticiteit van de links tussen die componenten.’ <

* Zie: tinyurl.com/ycbfg3eg en tinyurl.com/ybpppxq7.

Ruben Verborgh

IP ONLINE

Op InformatieProfessional.nl vind je het laatste nieuws, blogs, bijdragen, to do-tips, het tijdschriftenarchief en heel veel meer. Met deze maand onder meer:

Terugblik op Bobcatss 2018

Bobcatss, een congres voor bibliotheken en informatiewetenschappen en georganiseerd door studenten, stond deze keer in het teken van 'The power of Reading'. In de posterpresentaties en paper sessies draaide het vooral om de vraag wat bibliotheken kunnen doen om verschillende leeftijdsgroepen te stimuleren naar de bibliotheek te komen en hier te gaan lezen. Een van de gepresenteerde onderzoeken had als oplossing dat het bibliotheekinterieur een huiskamersfeer moest krijgen.

Foto: Sebastiaan ter Burg (CC BY 2.0)

Allard Pierson Museum en Bijzondere Collecties samen verder

Het Allard Pierson Museum en de Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam gaan samen verder als het Allard Pierson. Samen worden ze zowel het museum als het kennisinstituut voor erfgoedcollecties van de Universiteit van Amsterdam. Onder leiding van directeur Wim Hupperetz, hoofdconservator Marike van Roon en hoofd zakelijke exploitatie Yvonne Twisk wordt de komende tijd gewerkt aan deze transitie, met een verbouwing, de inrichting van *Van Nijl tot Amstel* en tentoonstellingen en andere programmering. Per 1 januari 2018 is de organisatiestructuur al aangepast op de nieuwe positionering.

Volg ons ook op

www.facebook.com/Informatieprofessional
twitter.com/IPnieuws

HIGHTECH OPLOSSINGEN

Marietje Schaake; debutant in Davos

Marietje Schaake – D66-Europarlementariër en columniste bij IP – was van de partij in Davos. Het was haar eerste bezoek aan het *World Economic Forum* en ze was uitgenodigd als een van de honderd *Young Global Leaders*. Schaake vertelde na afloop aan IP dat ze merkte dat de jubelstemming over de technologie er inmiddels wel af is: 'Jarenlang kon het niet op qua hoop en verwachting over wat de grote techbedrijven uit Silicon Valley aan innovaties en verbeteringen zouden brengen. Nu is dat tij gekeerd. [In Davos] groeide een besef dat technologie geen toverstaf is en het sommige problemen zelfs groter maakt. Er is gelukkig aandacht voor ethiek, ongelijkheid, de juiste regelgeving, eerlijke concurrentie en rechten online.' En die aandacht is volgens de Europarlementariër noodzakelijk voor een sterke rechtsstaat die klaar is voor de (digitale) toekomst.

Het World Economic Forum 2018 was wereldnieuws in januari. Ditmaal niet omdat nieuwe mijlpalen bereikt werden op het gebied van duurzaamheid, hongerbestrijding of corruptie, maar omdat Donald Trump in Davos de show stal met zijn zoveelste *America First*-speech. Jammer, want de bijeenkomst verraste ook dit jaar met innovatieve oplossingen voor wereldproblematieken.

Vincent Janssen

Redacteur van IP en specialist Scientific Information bij de Maastricht University Library

Bij de 48e bijeenkomst van het economische forum werden *social entrepreneurs*, jonge genieën, politici en CEO's bijeengezet met een simpel doel: het verbeteren van de wereld. Het thema dit jaar was *Creating a shared future in a fractured world*. Hoe ze dit denken te bereiken? Met heel veel nieuwe technologieën. Maar niet zonder de inzet van informatieprofessionals en vrouwen.

Digital intelligence

Het eindrapport van het WEF staat boordevol succesverhalen van jonge ondernemers die *cutting edge* technologie inzetten in de meest arme gebieden van onze planeet; van bloedtransfusie-drones tot medische apps die van iedere vrijwilliger in rurale gebieden een *digitally-empowered health worker* maakt. Een terugkerend onderwerp in Davos is echter de manier waarop deze nieuwe (informatie)technologieën omarmd gaan worden door de massa. Volgens de deelnemende zakentoon Jack Ma (oprichter van Alibaba) is iemands *digital intelligence* – ofwel DQ – in de toekomst zelfs belangrijker dan het IQ. Het DQ is de optelsom van 'sociale, emotionele en cognitieve capaciteiten die nodig zijn om te kunnen omgaan met de *uitdagingen* in een digitaal leven'. Veel agendapunten op het WEF richtten zich daarom niet op de vooruitlopende innovators, maar juist op degenen die in het alle-

Blockchain

Tijdens de vele bijeenkomsten op het *World Economic Forum* werd voortdurend gesproken over de Vierde Industriële Revolutie. Ditmaal zouden de technologische

VOOR WERELDPROBLEMEN

daagse leven deze snuffjes moeten ondersteunen, zoals de informatie-professional en de onderwijzer. Vooral de rol van scholen en universiteiten werd uitgelicht. Volgens een aantal deelnemende experts spelen zij tegenwoordig – in de zogenoemde Vierde Industriële Revolutie – een cruciale rol in een

— ‘De mens is een verward en verwarrend ras’ —

duurzame inbedding van informatie, data en hightech. Zo was er bijvoorbeeld een duidelijke roep om meer aandacht voor data-ethiek en datafilosofie. WEF-deelnemers van de universiteit van Pennsylvania pleiten daarom onder meer voor ‘filosofievakken voor technici en technische vakken voor filosofen’.

Vrouwenpanel

Niet alleen het onderwijs bleek cruciaal voor een duurzame toekomst. In deze editie van het WEF werd namelijk ook speciale aandacht besteed aan de rol van vrouwen bij het komen tot oplossingen voor toekomstige uitdagingen. Er werd zelfs – voor het eerst – een vrouwenpanel in het leven geroepen. Het panel maakte zich vooral zorgen over de toenemende digitalisering van arbeid. Omdat steeds

De Britse premier Theresa May met president Trump op het World Economic Forum in Davos

meer banen een technologische of digitale component bevatten, is het noodzakelijk dat meer vrouwen de hiervoor vereiste vaardigheden aanleren. Anders vreest het panel voor een nog grotere economische genderkloof.

Toch is het niet alleen kommer en kwel; het nieuwe digitale landschap zorgt volgens het rapport ook juist voor meer flexibiliteit op de arbeidsmarkt, waardoor het eenvoudiger is voor vrouwen – met name in ontwikkelingsgebieden – om (digitaal) te ondernemen. Door

ontwikkelingen in de e-commerce kunnen bijvoorbeeld steeds meer vrouwen uit ontwikkelingsgebieden hun producten verkopen op webshops zoals Etsy of Amazon. Hierdoor krijgen zij meer kansen op economische onafhankelijkheid.

The Trump Factor

Ondanks alle inspirerende inspanningen van de deelnemers – ook wel *global shapers*, *social entrepreneurs* en *young global leaders* genoemd – zijn de resultaten van het WEF ook realistisch en sober.

Het rapport herinnert regelmatig aan de onvermijdelijkheid van rampscenario's en het mogelijke uitsterven van de mens. Er wordt zelfs gesproken van een 'kwestie van overleven'.

Voor deze existentiële kopzorgen worden een aantal inmiddels bekende redenen genoemd: de komst van superintelligentie, overbevolking en zelfs biotechnische virussen. Deze keer is er echter een nieuw argument bijgekomen: 'The Trump Factor'. De verkiezing van Trump tot president van de VS was twee jaar geleden nog ondenkbaar – dit toont volgens het WEF-rapport aan dat de mens 'een verward en verwarrend ras' is en hierdoor moeilijk te peilen. En deze onvoorspelbaarheid maakt het cruciale werk van de deelnemende wereldverbeteraars in Davos nóg een tandje zwaarder. <

ontwikkelingen van de Derde Industriële Revolutie – zoals het internet – doorontwikkeld en meer verweven worden met onze fysieke levens en zelfs biologie. Van al deze

nieuwe technologieën werd het meest gesproken over blockchain. En de effecten zijn nu al zichtbaar: in de Stille Oceaan wordt blockchain bijvoorbeeld ingezet om

illegale tonijnvisserij op te sporen. Ook zijn er al verschillende blockchainplatformen – zoals *Electric Chain* – waarmee mensen kunnen investeren in groene energie.

Het leed dat vrijwilliger heet

Toen ze in de bibliotheek kwam werken een paar jaar terug, vlak na de grote bezuinigingsuithaal, was ze stil, teruggetrokken, je zou het zelfs angstig kunnen noemen. Iedereen heeft een verleden, maar gelukkig hebben we niet allemaal een verleden zoals zij.

Nu beantwoordt ze lastige vragen van de bezoekers en begrijpt ze de rommelbox die in bibliotheekland door kan gaan voor een automatiseringssysteem als geen ander. O ja, en dat angstige is ook wel verdwenen.

Ja, het is me wat met die vrijwilligers.

De discussie over werken met vrijwilligers, dan wel de discussie óf er een discussie gevoerd moet worden over het werken met vrijwilligers in de bibliotheek – ik vind het een prachtige idee. Echt. Al zit er wel een licht irriterend kantje aan de discussie. Over vrijwilligers wordt voornamelijk gesproken in ‘ze’-vorm en als ‘ze’ duiken ze daarna op in zinnen als ‘ze zijn niet goed voor het imago’, ‘ze’ zijn niet professioneel, ‘ze’ pikken betaalde banen in of ‘ze’ zijn niet te managen en komen en gaan wanneer ‘ze’ willen.

Van de ruim 26.000 brandweermensen in Nederland doen meer dan 21.000 dit werk als vrijwilliger. Bij de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij werken iets van 60 beroepskrachten en 1.300 vrijwilligers. Zelfs bij de politie werken zo’n 3.000 vrijwilligers.

Nu heb ik niet de euvele moed om iemand die een brandend huis in durft te gaan te vergelijken met een informatiefprofessional, maar laten we het erop houden dat ik hem of haar niet wegstuur als ik hoor dat het ‘maar’ een vrijwilliger is.

Er zijn bibliotheken die uit principe niet met vrijwil-

‘Er zit er wel een licht irriterend kantje aan de discussie over werken met vrijwilligers’

Ton de Kruijff
Directeur van
de Bibliotheek
Langedijk

ligers werken. Er zijn organisaties die liever een bibliotheek sluiten dan deze open te houden met hulp van vrijwilligers. In Langedijk maakten we een aantal jaren terug een andere keuze. Nadat de gemeenteraad besloot tot een plafond van 60 procent van de oorspronkelijke subsidie (een plafond dat overigens gold voor alle instellingen en verenigingen in de gemeente) was de keuze eenvoudig. Sluiten of verdergaan met minder

betaalde medewerkers en vrijwilligers. Sluiten is een kort woord, het is zo geschreven. Maar daarna is er wel iets voor altijd weg. En met dat iets bedoel ik niet zozeer een gebouw met mensen maar de dingen die er gebeuren voor de inwoners, de scholen, de verzorgingstehuizen, de inburgeraars, de mensen die wachten op een status. Dus was de keuze eenvoudig, al maakte dat woord de omslag niet minder lastig.

Nu, een jaar of vier later, werken er in de bibliotheek Langedijk zes mensen in loondienst en zo’n 85 vrijwilligers. Veel van die vrijwilligers draaien mee in diensten als Taalcafé, Boekendienst aan Huis, dat soort dingen. Een aantal vrijwilligers draait zo volwaardig als mogelijk is mee in de directe dienstverlening, de balie. Dat gaat niet vanzelf, zoals niets bij wie dan ook vanzelf gaat. Mensen worden geschoold en begeleid. In kennis en in houding. Wanneer nodig worden ze gecorrigeerd. Net zoals dat bij mensen in loondienst gebeurt.

Werken met (veel) vrijwilligers is niet altijd makkelijk, en het heeft ongetwijfeld haken dan wel ogen. Maar hen wegzetten als oubollig en niet passend bij een modern bibliotheekimago is net zo makkelijk en stereotiep als het verafschuwde beeld van de bibliothecaresse met een knotje. <

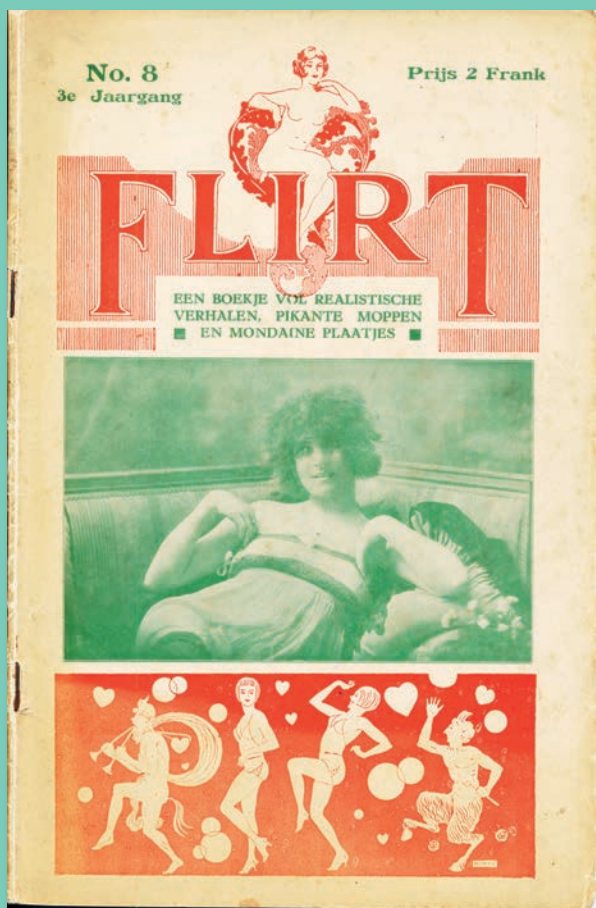
Arno Kuipers
Collectiespecialist
Nederlandse taal
en letteren bij de
Koninklijke Bibliotheek

Grote bibliotheken bewaarden hun collectie erotica en pornografie vroeger in de spreekwoordelijke 'Hel'. Beter gezegd: een depotruimte waar ook andere 'ondermijnende geschriften' achter slot en grendel lagen. Een selectie van dit soort materiaal is vanaf 22 maart te zien op de expositie *Porno op papier* in Museum Meermanno.

Beeld: Collectie Sliggers

EEN KLEINE KRONIEK VAN VIEZE BOEKJES

Beeld: Collectie Sliggers

Samen met de Koninklijke Bibliotheek organiseert Museum Meermanno / Huis van het Boek de tentoonstelling *Porno op papier*. De expositie toont niet alleen de verschuivingen in het denken over erotiek en pornografie, ook laat zij zien hoe de perioden van openheid en geslotenheid elkaar afwisselen. Vanzelfsprekend is er een scala aan blote en vieze plaatjes en dito teksten te bekijken, maar het betreft toch vooral een culturele en boekhistorische tentoonstelling. Centraal staan de Nederlandse boeken en tijdschriften vanaf de zeventiende eeuw tot heden. De allernieuwste media van streaming video, internet en tinderdates komt dus niet aan bod.

Voor mannen én vrouwen

Zoals internet de pornovideotheek heeft verdrongen, zo is ook de papieren pornografie naar de marges van de markt gedrukt. Toch bestaat ze nog wel degelijk. Al was het maar in de variant in het leetuurassortiment van de tankstations,

waar naast de berehap en de instantkoffie nog altijd wel een stukje blootbeleving voor de eenzame reiziger valt te verkrijgen.

De papieren hoogtijdagen van de jaren zeventig en tachtig van de Nederlandse pornografie lijken echter wel voorbij. Tekenen aan de wand zijn bijvoorbeeld het verdwijnen van de iconische seksblaadjes *Chick* en *Candy* in het laatste decennium, terwijl zij tijdens hun opkomst rond 1970 mega-oplagen haalden. Interessant hierbij is wel dat het bedrijf dat deze klassieke mannenblaadjes lange tijd uitgaf, zich nu richt op de vrouwenmarkt. Uitgeefster Sandy Wenderhold die het porno-imperium Sansyl van haar vader overnam, brengt sinds 2015 de glossy *Oh Magazine* uit, met als ondertitel: 'Lekker voor vrouwen'. De erotiekmarkt voor vrouwen is de laatste jaren enorm gegroeid, wat naast het megasucces van *Vijftig tinten grijs* bijvoorbeeld ook blijkt uit het uitgebreide assortiment erotiek dat veel boekhandels nu aanbieden voor de vrouwelijke doelgroep. Vrouwen kunnen voor hun prikkelleetuur dus tegenwoordig terecht bij de betere boekhandel, terwijl de klassiek-smoezelige mannenporno nog met name verkrijgbaar is bij de even klassieke distributiekanaalen van tankstation, sigarenboer en seksshop.

Chick-arrest

Toch is het nog zo niet heel lang geleden dat pornografie verboden was in

Beeld: Collectie Sliggers

Beeld: Collectie Sliggers

Nederland. Veel erotica en porno werd in het verleden daadwerkelijk onder de toonbank verkocht of uitgeleend. Tot ver in de jaren zestig werd er nog ferm opgetreden tegen pornografie, maar in 1970 sprak de Hoge Raad het befaamde *Chick*-arrest uit, vernoemd naar het beroemde, in 1968 opgerichte seksblad van ex-provo Joop Wilhelmus. Het hoogste Nederlandse rechtscollege verklaarde in het arrest dat door de ontwikkelingen in de jaren daarvoor – de seksuele revolutie – nog maar weinig Nederlanders echt 'aanstoet' namen aan expliciete pornografie. En 'aanstotelijk voor de eerbaarheid' was het beginsel uit artikel 240 van het Wetboek van strafrecht dat het Openbaar Ministerie gebruikte om porno te vervolgen. Door het *Chick*-arrest werd porno in Nederland de facto gedoogd en werd er ruim baan gemaakt voor een bovengrondse commerciële Nederlandse porno-industrie. In 1985 concretiseerde de wetgever het pornobeleid door de strafbaarheid te laten vallen in een aanpassing van de wet. Pornografie met minderjarigen bleef uiteraard wel strafbaar en sinds 2010 is in een nieuwe aanpassing van de wet ook pornografie met dieren formeel strafbaar gemaakt.

Sex wars

Rond de formele wetswijziging van de artikelen in het wetboek van strafrecht over pornografie brak in 1985 een ideologische strijd uit. Feministen zetten zich in de jaren zeventig en begin tachtig fel tegen de pornohandel. Een

bekende leuze uit die tijd was 'Porno is de theorie, verkrachting de praktijk'. Ruiten van seksshops werden ingegooid en er werd gedemonstreerd met slogans als 'Steek een Chick in de fik!'.

Toen het op behandeling in de Tweede Kamer aankwam, leek zich een monsterverbond tussen feministen en christelijke partijen af te tekenen die zich tegen verdere legalisering van pornografie gingen verzetten. Daartegen kwamen weer verschillende publicisten in ge-weer, zoals Geert Mak en feministen uit onder andere de lesbische hoek in het blad *Diva*, die een eigen soort positie-vere porno wilden creëren. Zo werden ook in Nederland de ideologische *sex wars* uitgevochten, die in die tijd vooral in de VS fel gevoerd werden.

Plek in samenleving

Tussen 2018 en 1985 en tussen 1985 en 1968 lijken werelden van verschil te bestaan als er wordt gekeken naar het beeld en de plaats van de pornografie in de samenleving. En ook daarover gaat de expositie in Museum Meermanno. Er wordt dan ook aangesloten bij actuele ontwikkelingen, want ondanks de *Vijftig tinten*-hype en 'open' praatprogramma's als *Sputten en slikken* betreden we volgens velen nu een tijdperk van nieuwe preutsheid en worden de verworvenheden van de seksuele revolutie van de jaren zestig *as we speak* verkwaanseld.

Anderen zien juist een nuttige correctie op die jaren zestig en op de uitwassen van alomtegenwoordige porno. Zo muntte politica Myrthe Hilkens in haar boek *McSex* uit 2008 het begrip 'pornoficatie' van de samenleving en wees ze op de mannelijke pornoblik die overal dwingend werd opgelegd, bijvoorbeeld in rapmuziek.

Slingerbewegingen

Door de hele expositie heen zijn zo de slingerbewegingen door de tijd te zien in het denken over pornografie. De afwisselingen tussen open- en geslotenheid, tussen taboe en tolerantie worden geschetst vanaf de zeventiende eeuw. Zo was er bijvoorbeeld in het midden van de negentiende eeuw veel minder mogelijk dan aan het einde van de achttiende eeuw.

Vóór 1800 bestond pornografie in de moderne zin eigenlijk nog niet, maar aan het einde van de zeventiende eeuw deed zich al een soort 'pornopiek' voor met merkwaardig expliciete gedichten en romans. Er verschenen werken als *De doorluchtige daden van Jan Stront*, over een ontspoorde schelm en zijn seksavonturen, en het *Amsterdamsch Hoerdome*, een fictieve 'hoerenlopersgids' die tot ver in de negentiende eeuw werd herdrukt.

Ook verscheen in Nederland de allereerste hoerenbiografie, *De openhartige juffrouw*, die een hele traditie aan hoerenromans zou doen ontstaan, van *Fanny Hill* tot *The Happy Hooker*. Deze zeventiende-eeuwse boeken gingen over seks en driften, maar eigenlijk waren het vooral satirische aanvallen op de macht en de morele hypocrisie die heerste rond het onderbuikleven.

Nieuwe zedenwet

Zo deden zich in het verleden soms perioden voor waarin verrassend veel kon en mocht. Maar er waren ver voor het *Chick*-arrest ook perioden waarin pornografie in Nederland door de overheid zeer streng werd aangepakt. Neem

Beeld: Collectie Sliggers

Beeld: Historische collectie politie eenheid Rotterdam

bijvoorbeeld de jaren tussen de wereldoorlogen. In 1911 was bijvoorbeeld een nieuwe strenge zedenwet opgesteld en er werd veel werk gemaakt van de 'pornografiebestrijding'. Een speciale dienst werd daartoe in het leven geroepen: het *Rijksbureau ter bestrijding van de handel in vrouwen en kinderen en ontuchtige uitgaven*.

Uit de naamgeving van dit bureau blijkt al wel dat men vond dat prostitutie en pornografie van hetzelfde laken en pak waren. In de expositie in Museum Meermanno zijn documenten en rapporten van dit Rijksbureau te bekijken, afkomstig uit het omvangrijke archief dat wordt bewaard in het Nationaal Archief in Den Haag. Het blijkt dat deze dienst er vooral in de jaren dertig erg veel werk van maakte om pornografie die 'aanstotelijk voor de eerbaarheid' zou kunnen zijn in beslag te nemen. Fascinerend zijn de vele lijsten van titels die dit bureau bijhield. En de rapporten waarin ijverige ambtenaren verslag deden van hun lectuur die moest leiden tot het al dan niet 'aanstotelijk' verklaren van de publicaties.

De documenten van het Rijksbureau worden aangevuld met publicaties van de Historische Collectie Politie Eenheid Rotterdam. In de archieven van de Rotterdamse zedenpolitie die daar worden bewaard bevinden zich boeken en tijdschriften die op last van het Rijksbu-

Beeld: Historische collectie politie eenheid Rotterdam

Beeld: Collectie Sligters

Beeld: Historische collectie politie eenheid Rotterdam

reau in beslag werden genomen. Vaak zijn dat in hedendaagse ogen onschuldige pin-up magazines, waarvan we ons niet kunnen voorstellen dat ze verboden werden. Een gemiddelde *Libelle* van anno nu is bijna explicieter.

De Hel van de Bibliotheek

Er zijn in de expositie veel boeken te zien uit de collectie van de Koninklijke Bibliotheek en bruiklenen van onder andere de Universiteit van Amsterdam en het Internationaal Homo- & Lesbisch Archief IHLIA in Amsterdam. Deze expositie gaat in zekere zin ook over de rol van de nationale bibliotheek bij het bewaren van dit lastige genre, want er wordt materiaal getoond dat vroeger in de gesloten afdeling van de KB werd bewaard die wel ‘De Hel’ werd genoemd. ‘De Hel’ is de benaming in grote bibliotheken voor de afdeling waar pornografie en andere ondermijnende geschriften werden bewaard. In veel bibliotheken was vroeger een flinke drempel opgeworpen om deze collectie te mogen inzien. Dat merkte ook Willem Frederik Hermans toen hij in 1951 in de Koninklijke Bibliotheek werk van de beruchte Markies de Sade wilde inzien: ‘Degenen die geregeld gebruik maken van een officiële bibliotheek zullen

waarschijnlijk wel weten wat een “hel” is. Met dit woord duidt men aan een bijzondere afdeling, waar de boeken worden bewaard die aanstoot zouden kunnen geven aan de goede zeden. Wie zo’n aldaar ondergebracht boek ter hand neemt, bemerkt dat er een rode ster op de rug is geplakt of wel een etiketje van de beangstigende paarse kleur met het opschrift NIET UITLEENEN. De Koninklijke Bibliotheek in onze Residentie heeft bijvoorbeeld zo’n afdeling. De boeken staan er op plankjes die afgesloten zijn met kippengaas, omdat, naar een employé van deze instelling mij heeft medegedeeld, de bedienden er anders de plaatjes uithalen.’¹

Lastig genre

Hermans werd om deze opmerkingen in een literair tijdschrift berispt door de toenmalige bibliothecaris van de KB, dr. Leendert Brummel, die het niet heel vleiend vond voor de medewerkers van de KB om zo geafficheerd te worden. Geheel uit de lucht gegrepen was Hermans opmerking niet, want pornografie heeft in een bibliotheek altijd een bijzonder bewaarbeleid nodig. Elke bibliotheek wil dat haar collectie zoveel mogelijk gebruikt wordt, maar pornografie is een lastig genre dat fei-

telijk moet worden beschermd tegen ‘eigenlijk gebruik’. Om pornografische werken uit de collectie van de KB in te zien, is nog steeds een wetenschappelijk gemotiveerde aanvraag nodig. ‘De Hel’ van de KB bestaat niet meer, de werken van Markies de Sade en andere erotische klassiekers zijn allemaal ondergebracht in het reguliere magazijn van Bijzondere Collecties. De hausse aan pornoblaadjes die sinds het *Chick*-arrest verscheen, is daar aan toegevoegd. Die hausse viel vrijwel samen met de instelling van het moderne ‘Depot van Nederlandse publicaties’ in 1974, toen de KB pas echt de nationale bewaarbibliotheek van Nederland werd.

Geweigerde werken

‘De Hel’ van de KB bevatte voor zover valt na te gaan veel buitenlands, met name Franstalig materiaal, zoals werk van De Sade, en minder Nederlands materiaal. Dat is curieus voor de nationale Nederlandse bibliotheek, maar die moderne Depot-regel werd dus pas in 1974 ingesteld. Het principe dat van elke Nederlandse publicatie één exemplaar moest worden bewaard gold daarvoor dus nog niet. Materiaal kon daardoor worden gese-

Beeld: Collectie Sliggers

lecteerd en ook geweigerd, vooral bij pornografie zal dat vaak zijn gebeurd. Zo vertelde oud KB-directeur Reedijk in *NRC Handelsblad* in 1986 ter gelegenheid van zijn pensionering dat de KB voor 1974 met veel dedain neerkeek op de populairdere lektuursoorten, zoals ‘keukenmeidenromans’.

Nederlandse pornografie werd al helemaal buiten de deur gehouden: ‘Nog niet zo heel lang geleden kwam er een telefoontje van het ministerie van Justitie. Men nam al sinds 1831 allerlei pornografisch materiaal in beslag maar wist niet wat men ermee aan moest en wilde het eigenlijk wel kwijt. “Maar wij hoeven die rommel ook niet,” zou het antwoord hebben geluid. Een unieke kans om de geschiedenis van de opvattingen in Nederland over pornografie te schrijven was daarmee verkeken,’ aldus Reedijk.

Particuliere collectie

Hoogstwaarschijnlijk bevatte deze collectie van het ministerie van Justitie ook het in beslag genomen materiaal van het *Rijksbureau ter bestrijding van de handel in vrouwen en kinderen en ontuchtige uitgaven*. En even hoogstwaarschijnlijk zijn deze ontuchtige uitgaven na de weigering van de KB definitief vernietigd.

Gelukkig zijn er particuliere verzamelaars die wel veel Nederlands materiaal hebben opgespaard, zoals Bert Sliggers uit Haarlem. De KB neemt zijn collectie, die in tientallen jaren is opgebouwd, over (zie pagina 20 in dit nummer). Daarmee herstelt de KB gedeeltelijk de fout die nog in Reedijks tijd is gemaakt door de Nederlandse pornografie te weigeren.

De Collectie Sliggers bevat uiterst zeldzame publicaties. Vooral de tijdschriften en boeken uit de periode van ver vóór de seksuele revolutie van de jaren zestig zijn zeer interessant: ‘realistische romans’, ‘mondaine weekbladen’, allerlei kiosklectuur en nog veel meer waar de KB vroeger haar neus voor ophaalde, maar die toch wel degelijk tot de Nederlandse boek- en cultuurgeschiedenis behoren.

NOTEN

- 1 Willem Frederik Hermans, ‘Het eerherstel van *Marquis de Sade*’, in: *Literair Paspoort*, jrg 6 (1951), nr 44, 29-32, 29.
- 2 Henri Beunders, ‘Van wiegedruk tot Playboy. De trage groei van de KB als nationale bibliotheek’. In: *NRC Handelsblad*. 03-05-1986, Zaterdags bijvoegsel p. 27. Geraadpleegd op *Delfper* op 29-01-2018, tinyurl.com/y8a78o3r.

AGENDA

Tentoonstellingen

- > *Porno op Papier. Taboe en tolerantie door de eeuwen heen*, **22 maart t/m 24 juni** in Museum Meermanno, Den Haag
- > *Sex only. Max Kisman dagboektekeningen 1987-2017*, **10 april t/m 10 juni** in Museum Meermanno, Den Haag
- > *‘De schaamte voorbij: lesbische zinnen tentoongesteld’, De roerige geschiedenis van hartstocht tussen vrouwen in de literatuur uit de twintigste eeuw*, **22 maart t/m 12 juni** bij IHLIA, Amsterdam
- > *Bloot of bedekt. Tot 27 mei* bij de Universiteitsbibliotheek Leiden

Lezingen en symposia

- > Onderzoeksdag ‘Pornografie en literatuur in context’, **27 maart**. Studiecetrum voor Experimentele Literatuur, Leuven
- > Lezing ‘De seksuele revolutie: 1670 vs. 1970’ door Inger Leemans, **3 april**. Studium Generale Universiteit Leiden, locatie Campus in Den Haag
- > Lezing ‘Porno in de roaring twenties’ door Bert Sliggers, **10 april**, Studium Generale Universiteit Leiden, locatie Wijnhaven in Den Haag

ONDER DE TOONBANK

Tegelijkertijd met de expositie *Porno op papier* verschijnt bij Uitgeverij Van Oorschoot een overzichtswerk over de Nederlandse pornografie onder de titel *Onder de toonbank*.

ONDER
DE TOONBANK
PORNOGRAFIE EN EROTICA
IN DE NEDERLANDEN

Ronald de Nijs

Eindredacteur van IP

Foto's: Ronald de Nijs

Bert Sliggers:

'Met onderzoek naar erotica beland je al gauw in het schemergebied van pseudoniemen'

Bert Sliggers verzamelt al bijna veertig jaar erotica. Vanachter de keukentafel is de verzamelaar openhartig over deze collectie, zijn onderzoek naar erotica en de aankoop van het Nederlandse collectiedeel door de Koninklijke Bibliotheek.

Het huis van Bert Sliggers (69), oud-conservator van Teylers Museum, ligt midden in de Haarlemse binnenstad.

Sliggers, gekleed in skinny jeans, merino wollen trui en puntschoenen, zwaait de deur open. Een tocht door verschillende kamers leidt ons naar de keuken annex woonkamer. We nemen plaats aan de tafel die uitzicht biedt op het eclectische interieur van de bewoners: *seventies* designmeubilair, Afrikaanse buikmaskers en fotokunst aan de muren. Er valt veel te zien in dit appartement, dat door de jaren heen in allerlei woonbladen heeft gestaan. 'Mijn vrouw Andrea, die in de mode werkt, en ik veranderen steeds iets aan ons interieur. We hebben een soort depot waar we steeds uit kunnen putten; we zijn echte verzamelaars,' zegt Sliggers.

Op jonge leeftijd ben je begonnen met verzamelen?

'Als jongetje van zes jaar had ik al een

eigen bibliotheekje met een adresstempel en een kaartsysteem. En mijn kasten zaten vol met fossielen, voorzien van zelfgemaakte etiketjes.'

Vanuit je geologische interesse kwam je terecht bij de toenmalige Rijks Geologische Dienst?

'Na de kweekschool [opleiding tot onderwijzer aan een lagere school, red.] belandde ik bij de toenmalige Rijks Geologische Dienst in Haarlem, want ik wilde niet voor de klas staan. Twintig jaar later maakte ik de overstap naar Teylers Museum, waar ik me als hoofd Presentatie ging bezighouden met het tentoonstellingsprogramma. Toen hier de functie van conservator van het Paleontologisch en Mineralogisch Kabinet vrijkwam, heb ik gesolliciteerd. Die baan heb ik gekregen, maar daarnaast ben ik tentoonstellingen blijven maken.'

In 2013 besloot je te promoveren?

'Na mijn pensioen in 2013 wilde ik

'Ik noem de werken die ik verzamel erotica, want het is niet zo dat op elk moment in de twintigste eeuw alleen maar porno is verschenen'

nog iets met mijn kennis gaan doen. Zo ben ik uiteindelijk in 2017 bij de Universiteit Leiden gepromoveerd binnen de wetenschapsgeschiedenis. Aan de hand van duizenden bewaard gebleven, handgeschreven etiketten heb ik de geschiedenis van alle objecten in het Paleontologisch en Mineralogisch Kabinet van Teylers Museum in kaart gebracht.'

Hoogleraar Frans van Lunteren, bij wie je promoveerde, was enthousiast. Volgens hem vult je onderzoek de leemtes aan in de kennis van de verzamelgeschiedenis.

'Ik heb de verzameling van Teylers Museum kunnen herleiden tot tachtig eerdere verzamelingen, waarvan sommige teruggaan tot de zeventiende eeuw. Ik kon dit onderzoek doen omdat er zoveel bewaard is gebleven: behalve die etiketten bijvoorbeeld ook aankoopbewijzen en notulen van museumdirecteuren. Uit die notulen kon je opmaken dat de directeuren soms twijfelden of ze wel of niet iets zouden aankopen. Als je dit alles ook nog eens in de tijd plaatst, kun je veel zeggen over wat en waarom er verzameld werd.'

Wat verzamel je zelf?

'Andrea en ik zijn liefhebbers van eigentijdse fotokunst en designstukken. Verder nemen we regelmatig kunst en gebruiksvoorwerpen mee van onze verre reizen.'

En boeken...

'Inmiddels staan er bijna 10.000 boeken in de kasten, veel wetenschapsgeschiedenis, kunstgeschiedenis en alles rondom paleontologie. Ook erotica in de breedste zin van het woord en niet alleen "made in Holland". Gelukkig komt er wat kastruimte vrij als de 1500 Nederlandse werken met een erotisch thema straks naar de Koninklijke Bibliotheek verhuizen.'

Erotica of porno?

'Ik noem de werken die ik verzamel erotica, want het is niet zo dat op elk moment in de twintigste eeuw alleen maar porno is verschenen.'

Wanneer kwam je in aanraking met deze werken?

'In het revolutiejaar 1968 was ik twintig. Het was de tijd van opruiende tijdschriften als *Hitweek*, *Aloha*, *Gandalf* en *Knijp*. Maar ook van de eerste pornobladen als *Chick* en *Candy*, symbool van de seksuele revolutie die toen begon. Ik had de eerste nummers ervan, puur uit nieuwsgierigheid.'

Is dat het vertrekpunt voor je verzameling geweest?

'Nee, het verzamelen van erotica begon pas zo'n tien jaar later. Bij het afstruinen van rommelmarkten en kringloopwinkels kwam je die blaadjes wel eens tegen, net als erotische pulpromannetjes, ook van voor de Tweede Wereldoorlog. Dat prikkelde mijn nieuwsgierigheid, eerst vanwege de pikante omslagen, later werd de inhoud interessant. Op den duur raakte ik geïnteresseerd in bepaalde uitgeverij en auteurs.'

Hoe heeft de verzameling zich ontwikkeld?

'Eerst zover mogelijk terug in de tijd, maar in de negentiende eeuw droogt alles op of is het te duur. Ik legde me toe op zoveel mogelijk verschillende uitgeverijen, niet alleen van boeken maar ook van tijdschriften. Van de "vieze boekjes" die na 1968 verschenen was het ook veel interessanter te kijken wat er allemaal verschenen was, dan alle jaargangen te willen hebben. Zo ontdekte ik dat er tussen 1968 en 1980 meer dan tweehonderd verschillende titels zijn verschenen. In Nederland! Niemand geloofde dat, want ja, niemand verzamelde deze bladen. Doordat in die boekjes advertenties voor nieuwe reeksen stonden, kon ik op zoek naar nieuwe deeltjes. Zo ben ik mijn collectie in de loop der tijd gaan uitbreiden.'

Je hebt je verzameling afgebakend tot de periode 1880-1975?

'Omstreeks 1880 verschijnen de eerste realistische boekjes in Nederland, vaak naar Frans voorbeeld. Onderwerpen zijn de prostitutie, het artiestenleven, het leven in de achterbuurten, et cetera. Op den duur durfden ook Nederlandse auteurs het pikantere genre aan. Tegelijkertijd werden voorlichtingsboekjes uitgegeven over het voorkomen van

'Van voorlichtingsboekjes over het voorkomen van zwangerschap krijgen we nu geen rode oortjes meer, maar in 1880 was het gedurfd'

zwangerschap en anatomische atlanten over je eigen lijf. Nu krijgen we er geen rode oortjes meer van, maar toen was het gedurfd.'

'Na 1975 stopt mijn interesse; daarna is het veel van hetzelfde en tamelijk plat. Maar neem je de seksboekjes uit de periode 1968-1975 – die lijken met enorm veel plezier te zijn gemaakt. Er is geknipt, geplakt, en er zijn rare striptekeningen en gekke teksten in opgenomen. Je zou het bijna huisvlijt kunnen noemen.'

Waar koop je je publicaties?

'Vroeger vond ik ze op de markten op Koninginnedag, in kringloopwinkels, braderieën, uitdragerijen en in de begintijd van Marktplaats, maar op deze website zijn ze nu heel streng waardoor het aanbod niet interessant is. Daarna kocht ik veel via de veilingsite eBay en de verzamelaarsite Delcampe. En verder heb je overal ter wereld digitale marktplaatsen. Ook op boekenveilingen kan je me vinden.'

Wat vind je partner van je verzameling?

'Het support van je partner is héél belangrijk. Als zij er niets mee heeft, kan je wel stoppen. Gelukkig kan ik alles wat binnenkomt laten zien. Soms zucht ze wel een beetje als ze niet begrijpt waarom ik een bepaald boekje of tekening nou zo mooi vind. Ik hoef niet 's avonds de net verworven porno op mijn kamer weg te moffelen. Maar velen zullen er niet voor uitkomen dat ze dit materiaal verzamelen.'

In je vrije tijd heb je veel onderzoek gedaan naar de werken uit je verzameling?

‘Als verzamelaar ben je nieuwsgierig naar de inhoud, de auteurs, de uitgevers ervan. Ik heb veel werken uit mijn verzameling gelezen en ik heb erover gelezen. Dat komt vanuit mijn wetenschappelijke interesse.’

‘Bovendien: alles wat ik kan vertellen over dit soort werken, is pas mogelijk als je het in je bezit hebt, als je het van dichtbij hebt gezien en je überhaupt van het bestaan ervan afweet. Want de meeste werken zijn weggegooid, in beslag genomen door de politie of anderszins verloren gegaan.’

De komst van Delpher was een welkome bron van informatie?

‘Om de herkomst van allerlei uitgaven te onderzoeken, moest ik de betreffende boekjes gaan lezen, want ik kon er heel weinig archiefonderzoek naar doen; er was immers bijna niets in de archieven te vinden. Dan beland je al gauw in het schemergebied van auteursnamen of beter gezegd: pseudoniemen. Voor mij was de grote doorbraak de komst van Delpher, de door de Koninklijke Bibliotheek ontwikkelde website met onder meer gedigitaliseerde historische Nederlandse kranten, boeken en tijdschriften.’

Hoe ging je te werk?

‘In Delpher zocht ik op termen als “pornografie”, “erotiek” en “prikkellectuur”. Ik koos vooral voor publicaties uit de jaren twintig en dertig, om-

dat eventuele archieven van de arrondissementsrechtbanken dan openbaar zouden zijn. Zo heb ik lijsten aangelegd van in beslag genomen uitgaven. De betrokken personen en bedrijven waren in de kranten met initialen aangegeven, terwijl eventuele advocaten altijd voluit werden genoemd. Vervolgens ben ik via het Nationaal Archief gaan zoeken in de juiste archieven. Door al deze gegevens te combineren kwam ik er achter wie een boek had uitgegeven, de naam van de boekhandelaar bij wie materiaal in beslag genomen was en hoeveel exemplaren van een titel hij in zijn bezit had. Voor de jaren twintig, dertig en veertig heb ik in grote mate kunnen reconstrueren wat er aan erotisch materiaal en pornografie in Nederland beschikbaar was.’

Een van je laatste ontdekkingen?

‘Dat betreft de hogelijk gewaardeerde schrijver Henri Borel, een vriendje van Frederik van Eeden en Louis Couperus. Hij was journalist bij *Het Vaderland* en hij werd wel eens door het Rijksbureau tegen de handel in ontuchtige uitgaven gevraagd of een literair werk wel of geen pornografie was. In 1933 verdacht de politie Borel ervan zelf onder twee pseudoniemen pornografische werken te hebben geschreven. Maar voordat de politie hem in 1933 kon arresteren, overleed hij aan een hartaanval. Hij heeft dus nooit geweten dat de politie hem op het spoor was. Die twee pseudoniemen hebben me geholpen bij mijn verdere onderzoek. Sinds kort kan ik een enorme hoeveelheid werken onder pseudoniem aan Borel toeschrijven.’

Het is de subcultuur die je interessant vindt?

‘In het literaire werk van Borel ben ik niet heel erg geïnteresseerd. Het is de subcultuur eromheen die ik leuk vind. Als je goed kon schrijven en je had geld nodig om in je prille bestaan als schrijver in je levensonderhoud te voorzien, dan kon je je eerste stappen zetten in de pornografie – anoniem uiteraard. De Nederlandse schrijvers Louis Ferron en Heere Heeresma hebben dat bijvoorbeeld gedaan.’

Wat betekent de verkoop van je Nederlandse collectiedeel aan de KB voor je onderzoek?

‘Over mijn onderzoek naar dit specifieke collectiedeel heb ik de afgelopen jaren geschreven in *Boekenwereld*, de *Parelduiker*, *Zacht Lawijd* en in het *Jaarboek voor Nederlandse Boekgeschiedenis*. Je kan altijd wel boven dat Nederlandse deel blijven hangen, maar ik wil ook nog wel op andere terreinen onderzoek doen. Kortom, de verkoop zal zorgen voor een accentverschuiving, want ik blijf materiaal uit Duitsland, Frankrijk en Spanje verzamelen.’

Het verkoopbedrag wordt niet bekendgemaakt?

‘Nee, maar dat is ook niet belangrijk. Het was in elk geval lastig om een prijs voor de collectie te bepalen. De taxateur die langs is geweest, had nog nooit zo’n grote hoeveelheid werken bij elkaar gezien. Ook veilingen van deze orde hebben nooit plaatsgevonden. Daarom heeft de Koninklijke Bibliotheek mij gevraagd een prijs te noemen. Ik wilde wel iets voor de collectie hebben, want ik heb er zoveel in geïnvesteerd. Het door mij genoemde bedrag vond men heel netjes, dus toen was de koop besloten.’

Je collectie gaat straks de boeken in onder de naam Collectie Sliggers?

‘Ja! De Koninklijke Bibliotheek neemt het Nederlandse deel in zijn geheel over; er is geen selectie gemaakt. De gedachte was: de KB heeft zo ontzettend weinig van dit soort publicaties in haar collecties. En als ze er wel iets van heeft, dan is het eerder een aanvulling. De aankoop bestrijkt een breed terrein, dus ook voorlichtingsboekjes op het gebied van seksualiteit en ouderschap, en het allereerste nummer van het blad *Sekstant*. Dit alles wordt openbaar, het wordt onder de naam Collectie Sliggers ingeschreven en zeldzame uitgaven zullen op termijn worden gedigitaliseerd.’

Hoop je dat ook andere mensen dit materiaal gaan onderzoeken?

‘Zeker. Het zou mooi zijn als we nog meer pseudoniemen kunnen kraken.’ <

‘De meeste erotische boekwerkjes zijn weggegooid, in beslag genomen door de politie of anderszins verloren gegaan’

Kees Teszelszky

Conservator Digitale Collecties
bij de Koninklijke Bibliotheek

Met dank aan Niels Brügger, Ian Milligan,
Peter de Bode en Lammert Zwaagstra

Sporen van digitale zolderkamertjeszonde

Als het gaat om pikant webmateriaal houden bibliotheken en archieven er een uiterst voorzichtig collectiebeleid op na. Terwijl het hun taak is om relevant born digital bronnenmateriaal te verzamelen. Een pleidooi om het scabreuze digitale verleden alsnog te verkennen.

Het web (maar misschien ook wel de mens) heeft in onze digitale tijd in zekere zin de onschuld verloren. Volgens onderzoek is er vrijwel geen volwassen internetgebruiker die niet ooit (al dan niet willens en wetens) een pornowebsite heeft bezocht of tegen diens zin is geconfronteerd met online naakt. Zelfs de meerderheid van de millennium- en de post-millenniumgeneratie (de eerste born digital kinderen die geboren werden sinds eind jaren tachtig) werd al blootgesteld aan 'adult content' vanaf het moment dat die voor het eerst online kwam. Het consumeren van dergelijk materiaal schijnt dan ook geen taboe meer te zijn bij de jongere generaties, maar lijkt desondanks ook niet tot ingrijpende veranderingen in het denken over seksualiteit in de maatschappij te hebben geleid.

Het enige is dat tussen virtuele droom en fysieke daad een wereld van verschil lijkt te liggen en dat met name mannen overspannen verwachtingen hebben van hun partner, maar we kunnen ook voorzichtig stellen dat een dergelijke tendens

van alle eeuwen is zolang als er mannenpraat en pikante fantasie bestaat. Erotiek (zie ook kader) in alle denkbare elektronische vormen en smaken is dus anno 2018 een onderdeel geworden van de dagelijkse digitale cultuur voor vrijwel de hele Nederlandse bevolking die met het web in aanraking komt of die bewust op zoek is naar diens gerief. Desondanks kunnen we ook stellen dat juist de grens tussen datgene dat online wordt geaccepteerd en datgene dat streng wordt afgekeurd, nogal eens meandert, maar toch ook redelijk vastligt. Een belangrijke scheidingslijn op de online afdeling Eros is die tussen NSFW (Not Suitable/Safe For Work) en niet-NSFW en natuurlijk datgene dat bij bijvoorbeeld Facebook, Twitter of YouTube wordt beschouwd als *acceptabele* of juist aanstootgevende webcontent.

Webarchive of innocence

Het kan niet vaak genoeg worden herhaald dat de gemiddelde webpagina maar negentig dagen online is. De omloopsnelheid van pornopagina's is misschien nog wel groter, vooral omdat dit medium nogal vluchtig is, net als de

'De meeste webcollecties kunnen met recht een webarchive of innocence worden genoemd'

Wat betekent 'erotiek'?

Al was de oudste website van de wereld echt geen seksite, toch lijkt het alsof erotiek en het wereldwijde web altijd al onlosmakelijk met elkaar verweven zijn geweest. Onder erotiek kunnen we al de zinnenprikkelende inhoud verstaan die in woord en/of beeld kan verschijnen op het web: van een blote enkel tot extreme en strafbare perversiteiten.

Wat uiteindelijk onder erotisch kan worden begrepen, is sterk afhankelijk van wet, mens, religie, cultuur en tijdperk. We moeten hierbij beschouwen wat hiervan onder het strafrecht valt, in de taboesfeer hoort of deel uitmaakt van de dagelijkse cultuur zonder dat het ophef veroorzaakt, maar toch als spannend of als 'olala' wordt gezien. Opvattingen over erotiek lijken daarom net zo veranderlijk te zijn in de tijd als de inhoud van het web zelf.

Wat daadwerkelijk is veranderd in onze tijd, is het aanbod. Werd erotische literatuur in het verleden vooral gevonden op moeilijk bereikbare planken van de boekenkasten in de bibliotheken van connaisseurs of besmuikt onder de toonbank in groezelige zaken verkocht, sinds de mens verbonden met het internet is, kan een wereld aan zonde zo open en bloot via de browser op de pc de zolderkamer worden binnengetrokken.

spreekwoordelijke 'vieze blaadjes' uit het verleden. Als we in de toekomst een eerlijk beeld willen kunnen vormen van de huidige maatschappij in haar digitale verschijningsvorm, dan zou misschien ook dit minder brave deel van het web moeten worden bewaard. In elk geval zou duidelijk moeten zijn hoeveel van het Nederlandse web in de categorie 'erotiek' kan worden geplaatst.

Opmerkelijk genoeg gebeurt dat bewaren nu dus juist niet: de meeste webcollecties kunnen (in de woorden van de Israëlische webonderzoeker Anat Ben-David) met recht een 'webarchive of in-

nocence' genoemd worden. Veel mensen hebben heimelijk een harde schijf met expliciet materiaal in hun bezit. In vergelijking hiermee lijken bibliotheken en archieven desondanks nogal preuts te zijn in hun digitale collectiebeleid, terwijl zij het zelf toch als primaire taak zien om relevant en actueel born digital bronnenmateriaal te verzamelen, ook als dit prikkellektuur of ontuchtige plaatjes betreft.

Schroom om te archiveren...

Nochtans worden websites met 18+ inhoud maar mondjesmaat in bulk ver-

'Het blijft eeuwig zonde dat de door de KB geselecteerde websites van het eerste uur niet onmiddellijk zijn gearchi-veerd'

zameld door bijvoorbeeld het bekende Internet Archive of toevallig meegenomen bij de nationale domeinoogst van het web door sommige nationale bibliotheken. Het kenmerk van dit aldus verzamelde materiaal is dat het meestal onvolledig en zeker niet doelbewust verzameld is als bron van dit pikante deel van onze webgeschiedenis. De webmaster van het Internet Archive stelt bijvoorbeeld op 17 juli 2005 op hun site geen pornografisch materiaal toe te staan in de collectie, al blijkt dat in werkelijkheid niet zo te zijn.

De reden is behalve principieel ook

technisch: het is vaak niet mogelijk of zeer moeilijk om films en ander interactief materiaal te archiveren. Ook zit veel content achter een inlogscherf of is verspreid over diverse nevensites waar de content is gehost die op de site wordt getoond.

In het gunstigste geval maken deze sites onderdeel uit van een speciaal geselecteerde (maar ook relatief onschuldige) LHGBT-webcollectie, waarbij moet worden aangetekend dat de prikkelende inhoud van sommige pagina's zeker niet de reden is geweest voor selectie. Ook al heeft vrijwel elke zichzelf respecte-

rende nationale bibliotheek een aanzienlijke (en vaak wetenschappelijk en geldelijk waardevolle) afdeling antieke erotica, toch zijn er (voor zover mij bekend) geen grote erfgoedinstellingen in de wereld die openlijk pronken met een pronte pornocollectie van het web.

Dit in tegenstelling tot musea (bijvoorbeeld het Rijksmuseum of het Metropolitan Museum of Art), die al dan niet obscene collectieonderdelen gedigitaliseerd en wel zonder gêne ter beschikking stellen aan gebruikers, zonder zelfs een waarschuwing over de aanstootgevende inhoud te geven of alleen bezo-

'Deze eerste websites van het Nederlandse web kunnen we met recht web-incunabelen noemen'

kers boven de achttien tot dit materiaal toe te laten.

Dezelfde schroom lijkt te gelden voor wetenschappelijk onderzoek naar dit materiaal op het web. Al staan genderstudies en seksualiteit sinds de seksuele revolutie van de jaren zestig in het brandpunt van de academische belangstelling, online seks, digitale pornografie of de seksuele geschiedenis van het web zijn dat gek genoeg niet. Op de mediawetenschapper Susanna Paasonen uit Finland na heb ik geen onderzoeker kunnen vinden die zich serieus met de pikante inhoud van dergelijke websites bezighoudt: in Nederland is er geen academicus die zich op deze bronnen stort.

... ook bij de KB

De Koninklijke Bibliotheek bewaart een representatieve selectie websites van en over Nederland vanuit het oogpunt van cultuurhistorie, maar expliciet geen websites met een wellustige of aanstootgevende inhoud. Hierbij lijkt de onuitgesproken aanname dat aanstootgevende sites per definitie niet van historisch belang kunnen zijn voor de toekomst. Maar juist omdat academici geen onderzoek doen naar het aantal en de eventuele cultuurhistorische betekenis van Nederlandse onkuise sites, is het moeilijk te bepalen of een online bron, ondanks het schandalige karakter, toch van cultureel of toekomstig historisch belang zou kunnen zijn.

Hoeveel van dit materiaal gaat verloren zonder dat het wordt bewaard? Al weten we niet precies de omvang, het Nederlandse nationale web is relatief gezien heel groot. Het totale Nederlandse nationale webdomein (alle sites uit Nederland, van Nederlanders of in het Nederlands) bestaat naar schatting uit ongeveer 10 miljoen websites, waarvan 5,8 miljoen met een .nl-uitgang in januari 2018.

Op dit moment bewaart de KB daarvan ongeveer 13.000 exemplaren: dat is maar 0,16 procent van alle Nederlandse sites, terwijl deze collectie desondanks toch het grootste Nederlandse webarchief is. Volgens verschillende onderzoeken heeft tussen de 1,5 en 15 procent van alle websites online ter wereld een onzedelijke of zelfs pornografische inhoud, afhankelijk van hoe conservatief-

religieus of liberaal de inslag van de (al dan niet wetenschappelijke) onderzoeker is. De KB zou dus kunnen overwegen naar verhouding tussen de 195 en de 1.950 zinnenprikkende websites op te nemen in de collectie om deze meer representatief en misschien relevant te maken voor de toekomstige onderzoeker.

Juist omdat op dit moment nog geen onderzoek wordt verricht naar het belang van dergelijke zinnelijke cultuuruitingen, zouden we nú een deel van dit materiaal moeten verzamelen voordat het voor altijd verdwenen is en onbereikbaar is voor onderzoek. In elk geval zou het belangrijk zijn om te documenteren wat er ooit is geweest, om de onderzoekers van de toekomst te kunnen laten weten wat al verdwenen is.

Ooit was het anders

Anno 2018 voorziet de *Contentstrategie 2017-2020* van de KB voor de komende jaren desondanks niet in de selectie of onderzoek van dergelijke sites. Dit is echter niet altijd zo geweest. De KB begon in begin jaren negentig met het opstellen van de webdirectory NL-Menu: een index van de op dat moment online aanwezige websites in het Nederlandse domein die interessant voor gebruikers zouden kunnen zijn. Deze sites werden toen nog niet gearchiveerd, maar wel netjes in een lijst op het web gepubliceerd. Bij het in kaart brengen van het (toen nog overzichtelijke) Nederlandse web selecteerde en rubriceerde de KB ook erotische websites.

Omdat dit nog de echte pioniersjaren waren van het internet en het web voor de meeste Nederlanders en bibliotheekmedewerkers nog digitaal *terra incognita* was, vielen deze activiteiten niet op binnen de organisatie. Pas nadat van buiten kritiek was gekomen op de selectiedrift en de goede naam van de KB in het geding leek te komen, kwam er een abrupt en roemloos einde aan deze oergeschiedenis van de Nederlandse webarchivering van het zinnelijke domein. Ook later werd deze draad van het web niet meer opgepakt.

Webincunabelen

Het blijft eeuwig zonde dat de toen geselecteerde websites van het eerste uur

‘Tijdens webarcheologisch onderzoek was het verbazingwekkend te zien hoeveel onbekende, maar toch interessante bronnen na 25 jaar nog online waren’

niet onmiddellijk zijn gearchiveerd, omdat dit het oudste deel van het Nederlandse web was, ongeacht de al dan niet aanstootgevende inhoud. We kunnen deze eerste websites van het Nederlandse web met recht ‘webincunabelen’ of ‘webwiegedrukken’ noemen, omdat deze bronnen de overgang markeren tussen het traditionele analoge drukken op papier door de drukker en het nieuwe digitaal publiceren op het web door de auteur zelf, net als eerder de middeleeuwse drukken een vergelijkbare overgang vormden.

De websites uit de begintijd van het web werden gebouwd door de zogeheten Nederlandse webpioniers, die volop experimenteerden met de nieuwe technische, grafische en inhoudelijke mogelijkheden van .html-code en het nog jonge web. In veel gevallen liepen zij voor op wat elders in de wereld gebeurde, soms zelfs op wat in de VS plaatsvond. Dit geldt ook (misschien moet ik zeggen: met name) voor dat segment van het web dat zich richtte op het volwassen deel van de bevolking.

Een voorbeeld: het jaar 1998

Hoeveel webwiegedrukken met vuilschrijverij en afbeeldingen van seksuele handelingen zijn er dan ooit geweest in Nederland? Een redelijk nauwkeurige schatting kan worden gemaakt voor het jaar 1998, omdat bij toeval een aantal bronnen bewaard zijn die een vrij goede indicatie geven van het totaal aantal seksueel getinte sites.

De belangrijkste informatiebron is de versie van 19 augustus 1998 van de Dutch Home Page: de tiende website van Nederland en een van de eerste Nederlandse online webdirectories met een overzicht van vrijwel alle Nederlandse sites. De themapagina erotiek telt 142 sites op een totaal van 12.805 websites die op 18 augustus 1998 opgenomen waren in de directory: dit is iets meer dan 1 procent van het totaal.

Een tweede belangrijke bron is het eerder genoemde NL-menu: een webdirectory die door de KB werd samengesteld. Hier tellen we 58 op een totaal van 11.380 sites in februari 1998: dat is 0,05 procent van het totaal.

Daarnaast zijn er twee overzichten bewaard gebleven van alle gebruikers-

sites van de twee grootste providers van Nederland: XS4All en Euronet. XS4All had 9.766 (in februari) en Euronet 3.074 (in december) sites online in 1998, waarvan er maar 0,2 procent van de in totaal 12.840 sites een sensueel karakter had. In 1998 waren er volgens de cijfers van het SIDN ongeveer 56.000 websites met een .nl-extensie en zal het gehele nationale domein van Nederland rond de 100.000 websites hebben omvat.

Als we al deze cijfers extrapoleren naar het totaal aantal websites in Nederland, dan zullen er naar schatting in het jaar 1998 dus maar ongeveer 200 wulpse websites aanwezig zijn geweest in het Nederlandse domein: dat is dus maar 0,05 procent van het geschatte totaal. Dit is veel minder dan de schattingen over het totale aandeel van erotische sites in de wereld, die schommelt tussen de 4 en 40 procent van het web. Door dergelijk onderzoek kan ook de mythe worden ontkracht dat het grootste deel van het web uit pikante inhoud bestaat.

Alsnog een selectie maken?

Tijdens het webarcheologisch onderzoek van de KB naar nog online aanwezige websites uit de begintijd van het Nederlandse web die het afgelopen jaar werd uitgevoerd, was het verbazingwekkend te zien hoeveel onbekende, maar toch interessante bronnen na 25 jaar nog online waren. Het valt te overwegen om alsnog in retrospectief een selectie te maken van relevant en pikant webmateriaal, mits dit representatief, cultuurhistorisch interessant of misschien zelfs wel een voorbeeld van een typisch of uniek Nederlands digitaal-erotisch fenomeen zouden kunnen zijn. Het wordt misschien tijd dat de KB weer figuurlijk uit de boekenkast komt en letterlijk opnieuw het Nederlandse erotische webdomein gaat verkennen op zoek naar hoogtepunten uit ons scabreuze digitale verleden. <

→ Ga voor de noten bij dit artikel naar informatieprofessional.nl/2018/03/sporen-digitale-zolderkamertjeszonde

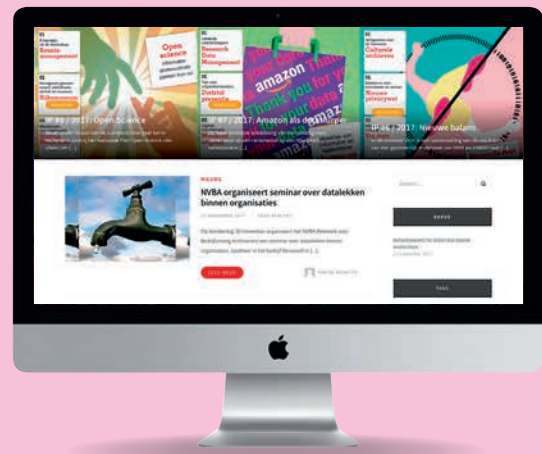
IP

vakblad voor
informatieprofessionals

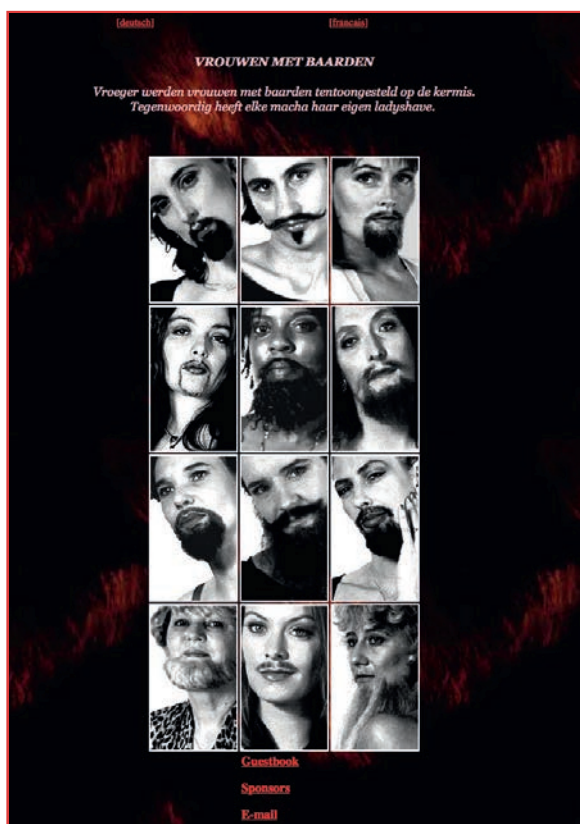
IP kun je
voortaan ook
online
lezen

De jaargangen
2012-2017 zijn
full-text en als
pdf te lezen.
Plus de reeds
verschenen edities
van 2018*

* De laatste negen verschenen edities van IP zitten achter een 'slotje'. Abonnees via Aboland hebben inloggegevens toegestuurd gekregen. Abonnees via de KNVI loggen in via Mijn.KNVI.nl.

www.informatieprofessional.nl

Schatkamer van digitale erfgoed opgegraven

Onlangs is De Digitale Stad, een schatkamer met digitaal erfgoed, 'opgegraven' en duurzaam opgeslagen voor toekomstige generaties door Amsterdam Museum, Waag Society, Universiteit van Amsterdam en het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. De teruggevonden data zullen in de toekomst worden ontsloten voor publiek en wetenschappelijk onderzoek (voor meer informatie zie hart.amsterdammuseum.nl/freeze). Vanwege de privacygevoelige data hebben we ons hier beperkt tot openbare informatie die we gevonden hebben in het wekelijkse online magazine van DDS 'De Digitale Stedeling', het 'Baardenarchief' op DDS en de Wayback Machine. Met dank aan universitair docent Gerard Alberts, Theun van den Doel en de studenten van het college 'History of Digital Cultures 2018' van de Universiteit van Amsterdam.

Tjarda de Haan

Webarcheoloog, conservator digitaal erfgoed en programmamanager 'Bronnen van Verandering' bij Atria

Robert Jansma

Webarcheoloog, student en assistent-docent Computer Science aan Universiteit van Amsterdam

Sex in the city

Webarcheologisch verslag uit De Digitale Stad

Op 15 januari 1994 opende De Digitale Stad (DDS) in Amsterdam haar virtuele poorten. DDS, de eerste virtuele stad in de wereld, maakte het internet (gratis) toegankelijk voor het grote publiek in Nederland. Voor veel mensen betekende DDS de eerste kennismaking met de mogelijkheden van internet.

De metafoer van de stad kwam tot uiting in de website van DDS. Er waren pleinen (ontmoetingsplaatsen rondom thema's), 'bewoners' (gebruikers) konden een eigen 'huis' (een webpagina) bouwen, e-mailen, deelnemen aan discussiegroepen, chatten in cafés en rondwandelen in en meebouwen aan de 'Metro'. Porno, zo oud als de weg naar Rome, drong ook al snel door in vele vormen en op verschillende plekken van de virtuele stad. Nieuwe wegen werden bewandeld en grenzen verlegd.

Actie

Drie kunstenaressen, Jetty Verhoeff, Ine Poppe en Agnes de Ruijter, verkenden het nieuwe medium, het wereldwijde web, al in een vroeg stadium. Vrouwen vormden in de begintijd nog een minderheid op het internet en in DDS, en, observeerde Ine Poppe, 'vooral diegenen die wat initiatief tonen'. Vooral mannen waren actief. En vele zochten vooral naar sex, babes en porn. Tijd voor actie.

Baard en snor

De drie pionierende vrouwen startten daarom het project *Vrouwen met Baarden*. In een *Playboy*-achtige stijl presenterden ze vrouwen als pin-ups, uitgerust met baard en snor. Vanaf 1 januari 1997 verscheen elke eerste dag van de maand een nieuwe *hairy babe of the month*. 'Vroeger werden vrouwen met baarden tentoongesteld op de kermis. Tegenwoordig heeft elke macha haar eigen ladyshave,' pronkt op de site.

Parodie

De baard symboliseerde kracht. 'Vrouwen met baarden sprak tot onze verbeelding, niet omdat de baard staat voor mannelijk, maar vanwege zijn kermis-achtige kwaliteit: het beeld van een vrouw met baard roept verwarring op over de sexe van degene die op de foto staat.' Wie zocht op sex, babes en porn vond de (te downloaden) kalender met foto's van krachtige, sensuele vrouwen, én een omschrijving van hun ambities: levensstijl, fascinaties en beroep. De populaire parodie op porno was te vinden op www.dds.nl/~beards en is vertoond op diverse tentoonstellingen over netkunst. <

→ Ga voor de bronnen bij dit artikel naar informatieprofessional.nl/2018/03/webarcheologisch-verslag-digitale-stad.

Mediathecaris als spin in het onderwijsweb (4)

Alie Bakema is als mediathecaris verbonden aan het Alfa-college in Groningen. Ze werkt bij locatie De Kluiverboom, waar mbo-opleidingen op het gebied van zorg, welzijn en dienstverlening worden gegeven.

Bakema begon haar carrière in 1987 als administratief medewerker bij de Educatieve Dienst van de Openbare Bibliotheek Groningen. Na in de avonduren de BDI-opleiding te hebben gevolgd, bleef ze deels bij de Educatieve Dienst werken en vanaf 1998 ook bij het Alfa-college. Uiteindelijk nam ze na bijna 25 jaar afscheid van de Openbare Bibliotheek, om zich volledig te gaan richten op de mediatheek van het Alfa-college. Alie geeft aan dat De Kluiverboom 2200 deelnemers telt. Geen leerlingen of studenten dus? 'De term leerlingen is ook goed, maar het zijn deelnemers aan beroepsopleidingen, zoals de BOL, de Beroeps Opleidende Leerweg, waarbij je het grootste deel van de opleiding op school bent, of de BBL, de Beroepsbegeleidende Leerweg. In tegenstelling tot de BOL is de BBL meer een combinatie van werken en leren, waarbij de leerling in dienst is van een erkend leerbedrijf.' Overigens tref je in de schoolbanken niet alleen jongeren aan; de leeftijd van de deelnemers varieert van 16 tot 62 jaar. Deze doelgroepen zorgen ervoor dat de bibliotheekcollectie op bepaalde onderdelen duidelijk verschilt van die van een bibliotheek in het voortgezet onderwijs, waar het vooral draait om algemene vakken, terwijl de vakken op deze mbo-opleiding (in)direct gelinkt zijn aan het beroep waarvoor de leerlingen een opleiding volgen. In de loop der jaren is de collectie in de mediatheek van De Kluiverboom gegroeid tot ruim 16.000 titels, variërend van vaktijdschriften, informatieve en studieboeken zoals prentenboeken voor onderwijsassistenten en pedagogisch medewerkers. Ook virtual reality-brillen, 3D-camera's en speelfilms behoren tot de uitleenmaterialen. Trots vertelt Alie dat er in de mediatheek ook een 3D-printer staat, 'omdat ik het belangrijk vind dat iedereen met nieuwe technieken in aanraking komt'.

Dat is niet de enige nieuwe ontwikkeling. Om het lezen te promoten worden er sinds kort geen boetes meer opgelegd. 'Dit bevalt prima,' aldus Alie. 'Geen boetes meer bevordert het leesplezier en werkt voor ons ook prettiger. Hardnekkige telaarcomers heb je juist als er een boete op staat. Ze weten nu dat ze een boek zonder bezwaar in kunnen leveren.' Een ander instrument is 'een blind date met een boek'. Alie: 'Boek inpakken en er een trefwoord op zetten. Laat je verrassen!' Dat blijkt Alie ook te zijn: verrassend!

Tineke van Ommeren, voorzitter BMO en mediathecaris De Noordgouw Heerde

Alie Bakema

Pronkstuk van Nederland

Het Plakkaat van Verlatinge is gekozen tot pronkstuk van Nederland. Het pronkstuk van Nederland laat zien wat ons definieert, wat het meest zegt over onze historie en wat ons het meest verbindt. Het Nationaal Archief in Den Haag is de trotse bewaarder van het Plakkaat en stelt het permanent tentoon in het publiekscentrum. Het Natio-

naal Archief was blij verrast met het brede enthousiasme ervoor. Geschiedenis en achtergronden kwamen tot leven bij monde van ambassadeurs op tv en op sociale media. KVAN/BRAIN steunde het Nationaal Archief bij het werven van stemmen en is blij met alle aandacht voor dit archiefstuk dat zo goed de waarde van authentieke bronnen heeft laten zien.

Bekendmaking winnaar in live-uitzending van Het pronkstuk van Nederland op NPO 2

Foto: AVROTROS/Michel Schmitter

Update AVG

KVAN/BRAIN heeft Mathieu Paapst (ICTRecht) ingehuurd om de branche te ondersteunen bij en te adviseren over de invoering van de AVG. Hij start met het uitvoeren van een risicoanalyse bij drie archiefinstellingen: NIOD als instelling die niet onder de Archiefwet (en daarmee niet onder bepaalde uitzonderingen in de Uitvoeringswet AVG) valt; Haags Gemeentearchief als openbare archiefinstelling die is ingebed in een overheidsorganisatie en RHC Eindhoven als openbare archiefinstelling

in de vorm van een GR, die daardoor zelfstandiger kan en moet opereren. Door te kiezen voor drie uiteenlopende instellingen verwacht KVAN/BRAIN dat het onderzoek generieke inzichten oplevert die de hele branche houvast geven bij het stellen van prioriteiten. Mathieu Paapst zal in dit onderzoek kijken naar zowel verwerkingen in bedrijfsvoeringsprocessen als in collectiegebonden processen. Nieuws en ontwikkelingen worden geplaatst op de site van KVAN BRAIN.

Smart Humanity centraal op KNVI-jaarevent

Op het KNVI-jaarevent op 13 december in Eye gaan we als vereniging verkennen wat onze bijdrage is aan het decennium van Smart Humanity.

De samenleving transformeert door digitale technologie, en daarmee verandert de rol en de plaats van de mensheid. Maar de visies verschillen. De een verwacht dat robots en algoritmes de wereld overnemen, de ander ziet een prachtige samensmelting van mens en cybernetica, terwijl weer anderen de mensheid via ICT de vervuilde aarde zien terugbrengen naar een biologisch juiste balans. De mens staat dan ook centraal in onze informatiemaatschappij en behoort centraal te blijven staan; ook bij alle huidige en toekomstige veranderingen. De rol van de informatieprofessional is belangrijk, maar inmiddels kan de samenleving de digitalisering en de verandering niet autonoom laten gebeuren. Iedereen heeft een verantwoordelijkheid, iedereen zal zich moeten leren verhouden tot de technologische mogelijkheden. De mensheid wordt slim, de mensheid wordt 'smart'.

We gaan toe naar het decennium van Smart Humanity. Op het KNVI-jaarevent op 13 december in Eye in Amsterdam gaan we als vereniging verkennen wat onze bijdrage is aan deze Smart Humanity. Vanuit persoonlijke ontwikkeling, vanuit vakinhoud, en vanuit onze bijdrage aan de maatschappij. We verdiepen gedurende heel 2018 en op het event thema's als *Smart City*, *Smart Industries*, *Smart Mobility*, *Smart Me & Ethiek* en *Smart Glam*. Dit doen we in multidisciplinaire groepen vanuit de vereniging die meewerken aan de voorbereiding van het event. In de aanloop naar het event werken leden samen over hun vakgebieden heen, én werken informatieprofessionals van buiten de vereniging samen met de KNVI aan het

thema Smart Humanity. De multidisciplinaire groepen vormen samen met de programma-commissie tevens de taskforce van de KNVI die het thema uitwerkt. De KNVI neemt met deze stap haar verantwoordelijkheid om informatieprofessionals in hun brede maatschappelijke rol te positioneren. Ten eerste omdat zij vaak een initiërende en faciliterende rol hebben binnen hun organisatie. Ten tweede hebben zij een verantwoordelijkheid voor de digitale maatschappij. Informatieprofessionals van de KNVI zijn dan ook actief binnen een vereniging, maar vooral ook buiten de vereniging.

Paul Baak & Wouter Bronsgeest
(duo-voorzitters KNVI)

Eye in Amsterdam

Foto: Jvherturn (CC BY-SA 3.0)

Prisma InfoBattle nu ook in Vlaanderen

Op 15 maart vindt de eerste voorronde van de GO Prisma InfoBattle in België plaats. Tijdens de Algemene Ledenvergadering van de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie vzw (VVBAD) zal Prisma de eerste niet-Nederlandse editie van de InfoBattle in Gent organiseren.

De InfoBattle vindt plaats in het schitterende, gloednieuwe gebouw van de Gentse stadsbibliotheek De Krook. Ook in het zevende seizoen van de InfoBattle is GO opleidingen de hoofdsponsor. De InfoBattle is een kennisquiz die in de traditie staat

van de Britse pubquizen. Deelnemers proberen onder het genot van een drankje en een snack in teamverband een groot aantal vragen te beantwoorden. De vragen die bij de InfoBattle worden gesteld zijn gericht op de beroepsgroep en bestaan voor

een groot deel uit vakvragen, aangevuld met algemene triviale vragen. Volgens Kees Riekwel, quizmaster van het eerste uur, is dit niet de eerste InfoBattle die buiten Nederland wordt georganiseerd. 'Vier jaar geleden is er in New York een bijzondere editie gehouden, speciaal voor de deelnemers aan de studiereis die Prisma daar organiseerde. De winnaars van die voorronde wonnen later dat jaar tijdens de grote finale ook de hoofdprijs.' Het winnende team van de Vlaamse editie van de InfoBattle ontvangt naast een prijs ook een uitnodiging voor de

finale, die op 13 december tijdens het KNVI-jaarevent in Amsterdam wordt gespeeld. Met deze Vlaamse InfoBattle gaat een langgekoesterde wens van Prisma in vervulling. 'We hadden al lang de droom om ooit een InfoBattle-finale van de Lage Landen te organiseren. En nu lijkt dat er ook echt van te gaan komen!' Later dit jaar zullen er in Den Haag, Amsterdam, Groningen en een nog aan te wijzen locatie in Zuid- of Midden-Nederland meer voorrondes gehouden worden. Kijk voor meer informatie op www.prisma.nl/activiteiten/prisma-infobattle/.

COLLEGA'S GEZOCHT

VOOR
PROJECTEN
BIJ RIJKS-
WATERSTAAT

Rijkswaterstaat is de uitvoeringsorganisatie van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en werkt dagelijks aan een veilig, leefbaar en bereikbaar Nederland.

Op meerdere locaties in Nederland is KBenP in de gelegenheid om communicatieve en proactieve collega's aan te nemen voor het informatiebeheer van Rijkswaterstaat. Rijkswaterstaat heeft diverse projecten op verschillende locaties, waarvoor KBenP ondersteuning biedt op het gebied van informatiemanagement. Gedurende het jaar zullen op deze locaties nieuwe projecten starten. Daarbij kijkt KBenP welk project het beste bij jou past qua werkervaring en reisafstand.

In de rol van informatiebeheerder ben je verantwoordelijk voor het document- en informatiemanagement van een project en voer je o.a. de volgende werkzaamheden uit:

- **je controleert** project- en planmatige activiteiten op het gebied van informatiemanagement;
- **je bent verantwoordelijk** voor de vindbaarheid van documenten en de volledigheid van dossiers;
- **je ondersteunt en coacht** medewerkers in het correcte gebruik van het DMS.

Voor meer informatie over deze functie kun je terecht op kbenp.nl/werken-bij

KBenP
meer waarde uit informatie

LIGHTS! AUTOCUE! ACTION!

Met de Teleprompter Video Creator app kan je met je telefoon of tablet een (selfie-)video opnemen, waarbij je gebruik maakt van een script. Ook kun je met deze app je video editen en publiceerbaar maken.

Dankzij de hoge kwaliteit camera's op onze telefoons en tablets is live streaming video mainstream geworden. Wil je het professioneel aanpakken, dan is het werken met een script handig. Het helpt om welbespraakt over te komen en neemt de angst om de tekst te vergeten weg. Met de Teleprompter Video Creator app van BIGVU kun je een video opnemen met autocue, een display waarop de tekst wordt weergegeven. Er zijn nog meer apps en tools beschikbaar die dit kunnen. Echter, de app van BIGVU combineert dit met gebruiksvriendelijke video-editing- en optimaliseertools. Het is een complete mobiele studio waarmee je in zeven stappen een video maakt:

1 Schrijf je script. Dit kan in de app zelf, maar ook via de web-interface op bigvu.tv.

2 Neem je video op met de autocue aan. Selecteer de beste opname.

3 Verhoog de kwaliteit van de audio door bijvoorbeeld achtergrondgeluid te verwijderen. En film je met een groene achtergrond (*green-screening*), dan kan je deze achtergrond eenvoudig vervangen door een afbeelding of een repeterende video.

4 Je video wordt opgedeeld in een eenvoudig storyboard.

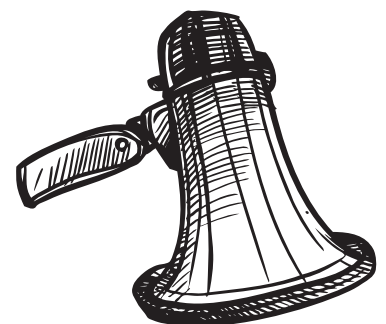
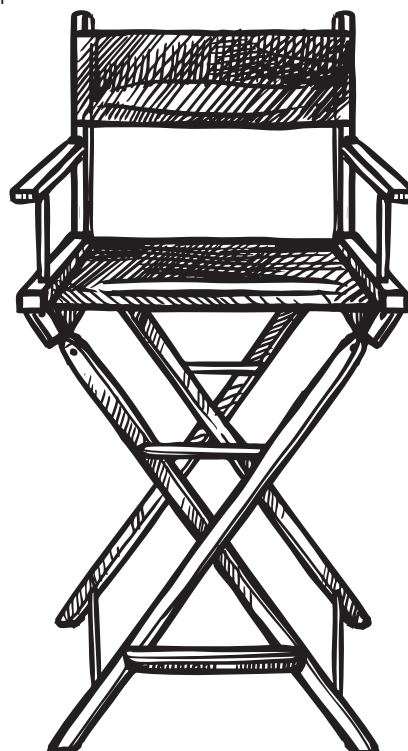
5 Bouw je storyboard verder uit door er afbeeldingen, andere videoclips en zelfs tweets aan toe te voegen. Indien nodig kan je wat je vertelt laten omzetten in ondertiteling.

6 Optimaliseer de video voor social mediakanalen en mobiel gebruik door het eenvoudig instellen van de juiste beeldverhoudingen.

7 Sla je video op of publiceer je video direct op diverse social mediakanalen.

De Teleprompter Video Creator app is beschikbaar voor Android en iOS. Ook is er een desktop-platform. Je hebt keuze uit drie versies: een gratis versie en twee betaalde versies. Met de gratis versie heb je niet alle van de hiervoor beschreven editing-opties en je video bevat een watermerk. Bij de betaalde versies heb je de keuze uit een versie voor individuele gebruikers (ongeveer 8 euro per maand of 50 euro per jaar) en een teamversie (ongeveer 400 euro per maand of 4000 euro per jaar). In de teamversie kan je samenwerken aan een video.

Ook heeft elke versie zijn eigen maximale videokredietlimiet: bij de gratis versie kan je vijf video's per maand maken, bij de betaalde versie voor individuele gebruikers tien video's per maand en bij de betaalde teamversie dertig video's. <

Leen Liefsoens

Redacteur van IP en senior informatiespecialist bij de bibliotheek van de Haagse Hogeschool

Het scannen van boeken, kranten en tijdschriften met een historische waarde

Digitalisering – Archiefopslag – Outsourcing

Veel bedrijven, instellingen en gemeenten kennen Karmac Informatie & Innovatie B.V. uit Lelystad als een digitaliseringsbedrijf dat zich gespecialiseerd heeft in het digitaliseren van grote hoeveelheden papieren dossiers en documenten, waaronder bijvoorbeeld: personeelsdossiers, financiële dossiers, akten van de burgerlijke stand en bouwvergunningen.

Wat deze organisaties vaak niet weten, is dat Karmac in één van haar ruime productiehallen in Lelystad ook historische boeken, kranten en tijdschriften digitaliseert. Omdat deze materialen waardevol zijn voor onze cultuur en geschiedenis, worden deze materialen met de grootst mogelijke zorg gescand op speciale boekscanners van I2S en Zeutschel. Dit zijn boekscanners die uitgerust zijn met zogeheten "boekenwip-systemen". De boekenwip zorgt voor een vlakke bovenzijde zodat perfecte scans mogelijk zijn en voorkomt tevens beschadigingen aan de vaak al zeer kwetsbare materialen.

Daarnaast heeft Karmac diverse studio's ingericht met camera systemen die zijn uitgerust met digitale achterwanden. Met deze camera systemen kunnen de meest gevoelige materialen op de hoogste kwaliteit digitaal gefotografeerd worden. Karmac levert dagelijks scans af die voldoen aan alle eisen van de Metamorfoze norm. Metamorfoze is de naam van het Nationaal Programma voor het Behoud van het Papieren Erfgoed en is ondergebracht bij de Koninklijke Bibliotheek. Het programma is opgericht in 1997 en is een initiatief van het Ministerie van OCW. Metamorfoze selecteert boeken, kranten en tijdschriften voor digitalisering. Na de selectie start het digitaliseringstraject dat gecoördineerd

wordt door de Koninklijke Bibliotheek. Karmac Informatie & Innovatie is al jaren een van de preferred suppliers van de Koninklijke Bibliotheek.

Wie denkt dat er bij het werk weinig mensenhanden nodig zijn, komt bedrogen uit. De bladen worden namelijk pagina voor pagina omgeslagen door speciaal daarvoor opgeleide scanoperators van Karmac.

Wij maken informatie voor nu en in de toekomst toegankelijk. Door gebruik te maken van vooruitstrevende technologieën bieden wij innovatieve oplossingen. Daarbij investeren wij op een duurzame wijze in klant- en partnerrelaties. Met deze informatie, die plaats- en tijdsdonafhankelijk beschikbaar is, zijn onze klanten slagvaardiger en in staat effectiever te handelen. Geheel softwareonafhankelijk bedienen wij organisaties in zowel binnen- als buitenland.

Het structureren en toegankelijk maken van informatie uit het verleden, heden en voor de toekomst is onze passie!

lunch & learn
digitaliseren cultureel erfgoed

Wilt u meer informatie over de digitalisering van boeken of cultureel erfgoed?

Schrijf u dan vandaag nog in voor een van onze gratis lunchbijeenkomsten in Lelystad via www.karmac.nl/lunch of neem telefonisch contact met ons op voor een kennismakingsgesprek, uiteraard geheel vrijblijvend en zonder verdere verplichtingen, 0320 – 286 959.

karmac

www.karmac-digitaliseert.nl

LET'S GET DIGITAL

De City of London, het financiële hart van de Britse hoofdstad, herbergt een verrassing: de eerste officiële protestantse kerk van Nederland. Mét bibliotheek. Vrijwilligers maken de boekencollectie vindbaar in het digitale domein.

Ingeklemd tussen de metrostations Liverpool Street Station, Bank en Moorgate ligt de kerk Austin Friars; de naam verwijst naar het klooster van de augustijner monniken dat voorheen op deze plek stond. Toen koning Hendrik VIII zichzelf aan het hoofd van de Anglicaanse Kerk had gesteld, ontbond hij de kloosterorden en legde beslag op hun eigendommen. Ook de augustijniers ondergingen dit lot. Dit maakte het mogelijk voor Edward VI, Hendriks zoon, om in 1550 een deel van de augustijner kloosterkerk toe te wijzen aan gevluchte protestanten als hún kerk. De Fransen en Duitsers vertrokken al gauw, de Nederlanders bleven. Het gebouw werd in oktober 1940 door Duitse bombardementen ver-

woest. Na de oorlog is de kerk op dezelfde plek herbouwd – en nu zijn alle gezindten er welkom. **Lambeth Palace** Tijdsige evacuatie van de bibliotheekcollectie voorkwam vernietiging tijdens het bombardement in oktober 1940. Maar Lambeth

Bibliotheek

Palace, het Londense paleis van de aartsbisschop van Canterbury, kwam er minder goed vanaf. Een bom trof de bibliotheek en een deel van de collectie ging verloren. Na de oorlog schonk de Nederlandse kerk zo'n duizend boeken aan deze bibliotheek en droeg zo bij aan de heropbouw van de boekencollectie van Lambeth Palace.

protestants religieus-theologische werken als bijbels, psalmberijmingen en concordanties. Daarnaast zijn er werken van onder anderen Erasmus en Hugo de Groot. **Hercatalogiseren** Er schortte nogal wat aan deze bibliotheek. Zo voldeden de catalogi

Een jaar later

In 2015 waren alle vierhonderd titels beschreven, waarvan er tweehonderd waren ingevoerd in de STCN (twintig waren nog niet eerder beschreven). Het bleek slechts een begin. Het merendeel van de boeken die de kerk had overgedragen aan Lambeth Palace was bijvoorbeeld wel te vinden in de catalogus van Lambeth Palace, maar de boeken zelf gaven veelal niets prijs over hun herkomst. Een volgende fase zou zijn om die titels te identificeren als afkomstig uit de Nederlandse kerk én de beide catalogi virtueel met elkaar te verbinden. Er was een probleem: wijzelf hadden daar de middelen niet voor.

Redding

De redding kwam uit de Verenigde Staten. In 2016, tijdens een conferentie over de stichter van de kerk, Johannes a Lasco, raakte een van de vrijwilligers in gesprek met een professor geschiedenis van Oklahoma State University. Hij bood aan om te komen helpen. Afgelopen mei reisde een groep docenten en studenten van deze universiteit naar Londen om aan dit project te werken. En het hercatalogiseringsproject? Al vordert het langzaam, eind dit jaar hopen we de catalogus online te hebben. <

Marja Kingma
Curator Germanic Studies
bij de British Library

VERTALEN IN JE OORTJE

SOF TOF

Jos Damen legt deze keer vertaalsoftware langs de meetlat. De ontwikkelingen staan niet stil, maar perfect zijn de vertalingen nog lang niet.

Volledig geautomatiseerd vertalen is met de huidige stand van wetenschap en techniek onmogelijk. Een voorbeeld: *'Rude medewerkers. Riepen en de persoon die opgepakt was erg ongeduldig en schaamteloos onbeschoft!'* Deze twee aparte zinnen bakte Google Translate als Nederlandse vertaling van het volgende stukje tekst, door mij vrij willekeurig van een website over een boekhandel geplukt: *'Rude staff members. Called them and the person who picked up was very impatient and blatantly rude!'*

Twee dingen vallen op: eenzelfde woord wordt eenmaal wel en eenmaal niet juist herkend, en een ander woord ('called') wordt door Google Translate verkeerd geïnter-

preteerd – roepen is iets anders dan bellen.

Japanse tekst

Goed vertalen is echt moeilijk, omdat er diverse zaken spelen: woordbetekenis, context en verschillen tussen talen. Taal is leuk, maar ook ingewikkeld, en zelden eenduidig. Geautomatiseerd vertalen is een actueel en interessant verschijnsel, en de meeste initiatieven die ik in mijn leven gezien heb, zijn nog maar net boven het niveau 'lachwekkend' uitgestegen – en toch gebruik ik diverse van die diensten al jaren, al was het maar om de algemene strekking van een Zweeds rapport een beetje te doorgronden, de mogelijke betekenis van een Hebreeuwse tekst oppervlakkig te zien of een paar Japanse termen even snel te vertalen.

Pixel Buds

Google Translate is al meer dan tien jaar op de markt. Het omvat inmiddels meer dan honderd talen. Met de input van de enorme databestanden waarover Google beschikt (onder andere Google Books) wordt Google Translate elk jaar beter. En omdat veel mensen Google Translate gebruiken en feedback geven ('was dit nuttig?'), zorgen de klanten ervoor dat het product elke keer een klein beetje beter wordt. Verder wordt kunstmatige intelligentie (AI) gebruikt om het 'zelflerend vermogen' van vertaaldiensten te verbeteren.

Ook als iets nog verre van perfect is, gaat Google rustig verder op de ingeslagen weg. De techsite Ars

Technica berichtte eind 2017 over Google Pixel Buds. Dat zijn Googles eerste draadloze oortjes, die te gebruiken zijn met Pixel smartphones, en gebruikers ook direct toegang geven tot Google Translate, zodat je in theorie kan praten met personen die een andere taal spreken. Toekomstmuziek? Nee, te koop voor 159 dollar.

DEEP-L

Alles staat nog in de kinderschoenen – en die oortjes met Google Translate heb ik nog niet uitgeprobeerd. En er zijn meer van dit soort vertaal-oortjes op de markt. Zoek op YouTube maar naar een presentatie van WT2. Dan zie je iemand heerlijk stuntelen met een Chinees-Engelse vertaling. Maar het is fascinerend, hoe knullig het soms ook nog is.

Zei ik knullig? Recentelijk probeerde ik de nieuwe automatische vertaaldienst Deep-L enkele keren. Nog maar zeven talen (Engels, Frans, Duits, Spaans, Nederlands, Italiaans en Pools) en natuurlijk ook op basis van kunstmatige intelligentie. Ik probeerde de tekst over de boekhandel waar ik dit artikel mee begon (even slecht), een gedicht van Dèr Mouw (niet onaardig) en vijf wat uitgebreidere stukjes uit Wikipedia (niet slecht). Waarom dit keer tof én sof? Sof omdat alle diensten rond geautomatiseerd vertalen nog in de kinderschoenen staan; tof omdat het nut evident is en de ontwikkelingen snel gaan. Probeer al die diensten ook – en maak ze daardoor beter!

Foto: Robert Neilson

Jos Damen

Hoofd bibliotheek & ICT van het Afrika-Studiecentrum, Universiteit Leiden

COPY PASTE IN CYBERBOEK

De media berichtten begin februari uitgebreid over het plagiaat in *De wereld van cybersecurity en cybercrime* van oud-minister Willem Vermeend en Rian van Rijbroek. Onderbelicht bleef de kwestie dat de boekauteurs ook auteursrechtinbreuk pleegden.

Een paar maanden na het verschijnen van *De wereld van cybersecurity en cybercrime* nodigde het tv-programma *Nieuwsuur* Rian van Rijbroek als cyberexpert uit voor een interview. Dat tv-optreden werd geen hoogtepunt in haar carrière, want ze bleek minder deskundig te zijn dan verwacht. *Nieuwsuur* en de NOS doken daarom wat verder in het boek en troffen tien passages aan die overgenomen waren uit artikelen in de *Volkscrant*, *NRC Handelsblad*, *Wi-*

stranden. Het is gebruikelijk dat je bronnen raadpleegt, maar je wordt wel geacht de bron te benoemen als je teksten letterlijk overneemt. Vermeend gaf meteen toe dat bij verschillende passages de bronvermelding ontbrak en uitgeverij EinsteinBooks nam het boek daarop uit de handel. Een week later werd een nieuwe druk aangekondigd – nu mét bronvermeldingen. Zijn daarmee alle problemen opgelost?

Citeren

Wanneer je grote stukken tekst overneemt, kun je niet volstaan met het opsommen van de bronnen. Dat is prima om niet van plagiaat beschuldigd te worden, maar je hebt als auteur ook met de Auteurswet te maken als je teksten van een ander overneemt.

Teksten zijn auteursrechtelijk beschermd en dat betekent dat je toestemming moet vragen om ze te gebruiken in een boek. Je kunt weliswaar gebruik maken van het citaatrecht – een uitzondering in de Auteurswet – om kleine hoeveelheden tekst over te nemen zonder toestemming, maar dit is wel aan voorwaarden gebonden.

Zo moet er een ‘noodzaak’ zijn om een citaat te gebruiken, bijvoorbeeld omdat je eigen tekst minder duidelijk is zonder dat citaat. Ook mag je niet meer tekst overnemen dan strikt noodzakelijk is. Het aantal woorden dat je mag gebruiken varieert per bron, maar over het algemeen is een citaat niet langer dan een alinea. Elke overgenomen passage in het boek van Vermeend en Van Rijbroek omvat echter meer dan één enkele alinea.

Auteursrechtinbreuk

Behalve van plagiaat kun je hier

ook spreken van meervoudige inbreuken op het auteursrecht. Vermeend en Van Rijbroek hebben immers veel meer tekst opgenomen dan is toegestaan onder het citaatrecht. Het zijn daarmee dus geen citaten in auteursrechtelijke zin en de auteurs hadden om toestemming voor het gebruik ervan moeten vragen.

Bij Wikipedia en de blog van Arnoud Engelfriet ligt de zaak iets ingewikkelder. Door op hun site een *Creative Commons Naamsvermelding – Gelijk Delen*-licentie te plaatsen geven beide makers vooraf toestemming aan auteurs om hun werk over te nemen. Hierbij gelden de voorwaarden dat je de teksten alleen mag overnemen als je aan naamsvermelding doet én dat je je eigen werk deelt onder diezelfde voorwaarden. Gebruik van dit tekstmateriaal in een boek mag dus alleen als het boek dezelfde CC-licentie meekrijgt en dat is hier niet het geval. Het is dan ook de vraag of deze kwestie na het verschijnen van de herziene tweede druk van *De wereld van cybersecurity en cybercrime* alsnog een staartje krijgt.

Toestemming

Hoe zorg je ervoor om niet in dezelfde valkuil te stappen als je andermans teksten wilt gebruiken voor je boek? Kijk dan of die teksten onder een Creative Commons-licentie vallen en houd je aan de voorwaarden van die licentie. Geen CC-licentie of kun/wil je niet aan de voorwaarden voldoen? Vraag dan de schrijver van die tekst om toestemming om zijn of haar tekst te mogen gebruiken. En vergeet natuurlijk niet om erbij te vermelden van wie je die tekst overgenomen hebt.

kipedia, *security.nl* en de site van jurist Arnoud Engelfriet, *iusmentis.com*. Overgenomen zonder erbij te vermelden dat de passages ergens uit ontleend waren en dus ook zonder opgave van de betreffende bronnen.

Plagiaat

Het gebruik van andermans werk en doen voorkomen alsof je dat zelf geschreven hebt wordt plagiaat genoemd. Het is een doodzonde in de literaire wereld, waar al menig auteur zijn of haar carrière op zag

Raymond Sniijders

Senior informatiebemiddelaar bij Hogeschool Windesheim

Wie niet leest is ziende blind

Ik neens was-ie daar, op mijn neus. Bijna achtenveertig jaar heb ik zonder gekund, maar de laatste maanden dutte ik na een kwartiertje lezen met vermoeid hoofd in. Ik dus naar de brillensuper. Binnen luttele minuten een trits nieuwe woorden geleerd: presbyopie, dioptrie, antireflectiecoating. Mjah, nou, het is niet veel wat u nodig heeft. Plus anderhalf, plus een. Ik wil u niets aansmeren hoor.

Goed bedoeld natuurlijk van de brillenmeneer, maar niet wat je wilt horen als je net bij het onvermijdelijke hebt neergelegd. Althans ik niet. Ik wil kunnen lezen verdomme, dus doe waarvoor je baas je hypotheek betaalt en draai me een poot uit. Aldus geschiedde.

Het toeval wilde dat ik net bezig was met een rapport over de tijdsbesteding aan lezen. Een van de bevindingen was dat de kloof tussen jongere en oudere Nederlanders sinds 2006 is gegroeid. Het percentage lezers onder tieners, twintigers en dertigers daalde stevig, terwijl het onder zestigplussers op hetzelfde hoge niveau bleef. Stel je voor, dacht ik, wat er was gebeurd als alle Hansens Anders, Eyewishes, Pearles en Specsavers zich van hun nobele kant hadden laten zien met een u-kunt-nog-wel-even-zonder. Dan was ook de grijze golf gaan Netflixen en hadden uitgevers en boekhandels helemaal kunnen inpakken.

Hoewel... Er is natuurlijk ook nog zoiets als het luisterboek. En de Bibliotheekservice Passend Lezen. Je weet dat je in een beschaafd land woont als de overheid blinden, slechtzienden en

Foto: Sanja Zunic

‘Je weet dat je in een beschaafd land woont als de overheid blinden, slechtzienden en dyslectici voorziet van leesvoer op maat, naar keuze’

Frank Huysmans
Redacteur van IP,
bijzonder hoogleraar
bibliotheekwetenschap
aan de UvA en zelfstandig
onderzoeker en adviseur
bij WareKennis

dyslectici voorziet van leesvoer op maat, naar keuze in gesproken vorm, braille, grote letters, voelboekjes voor blinde kids, of als karaokeboeken. Ja, dat leest - of hoort - u goed: voor mensen met dyslexie is er een vorm waarbij een balkje de woorden doet oplichten die tegelijkertijd door de

voorlezer worden uitgesproken. Over beschaving gesproken: die voorlezer is vaak een vrijwilliger met aangename stem en verzorgde dictie. Want we willen de medemens met een leesuitdaging niet afschepen met een synthetische stem met klemtoonbeperking.

En dat voor een eigen bijdrage van 28 euro per jaar, lees ik (inmiddels weer scherp) op de site van Passend Lezen. Maar Nederland zou Nederland niet zijn als we niet zouden doorschieten in onze goedheid. Na het aftikken van dat bedrag, meldt de FAQ-pagina, kun je namelijk een royale vijftien boeken, hoorspelen of hoorcolleges *tegelijk* streamen. Nu komen we op familiefeesten allemaal wel eens aan de simultane input van een stuk of vijf tantes bloot te staan, maar je kunt in je voorbereiding daarop ook overdrijven.

In de zeventiende eeuw slepen Descartes, Spinoza en Van Leeuwenhoek hun eigen lenzen. Wij laten onze ogen op een achternamiddag doormeten, trekken de portemonnee en hebben een week later een op maat gemaakte leesbril in huis met gratis montuur. Plus anderhalf, plus een, met cilindercorrectie. En we hebben de voorleesweelde van Passend Lezen. Wie dan *nóg* niet leest, is ziende blind.

AXIELL
COLLECTIONS

Webbased collectiebeheer in de cloud

Online collectiebeheer waar en wanneer u maar wilt

Webbased

Hardware
onafhankelijk

Intuïtief

Moderne en
innovatieve interface

Support

inclusief helpdesk-
ondersteuning en updates

Samenwerking

Eenvoudig
data delen

Efficiënt

Op ieder moment
overal beschikbaar

Flexibiliteit

Toekomstbestendige
technologie

Vraag nu uw gratis demo aan op www.axiell.com/nl/collections

an Axiell product